

Sõjaasjanduse ajakiri

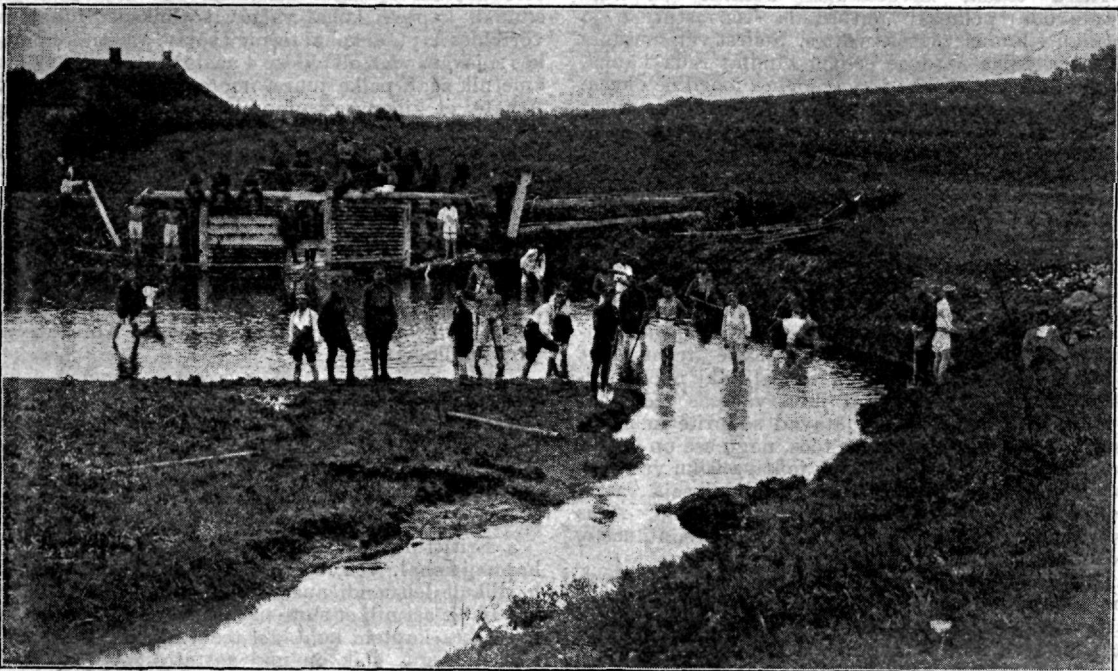
SÕDUR

№ 32.

Laupäeval, 15. augustil 1925.

VII aastakäik.

KAITSEVÄE ELU SUVEL.

5. JALGVÄE RÜGEMENT OMALE SUVIST SUPELUSBASSEINI
EHITAMAS.

Ääremärkusi kaitseväe alalise kaadri majandusliku olukorra parandamise kavadele ja püüetele.

Tänavuses „Sõduris“ nr. 27 kirjutab V. T.: „Kui oleme sunnitud kaitseväes alalisi kaadreid pidama, siis peame ka nende töö tähtsust, raskust ja suurt vastutusrikkust enam-vähem vastava tasuga hindama. Igal pool tunnistakse aga avalikult, et palgad (korterirahad, perekonna toetusrahad E. T.) kaitseväes on väga viletsad. Seda kõike selgesti teades on Sõjaministeerium juba kaucemat aega mures olnud, kuidas kaitseväelaste palgaolusid parandada.“

Mured ei ole mitte tegudeta jäänud ja Kindralstaap on valmistanud vastavad eelnõud, millest korterirahade oma Vabariigi Valitsuse poolt juba kinnitatud (R. T. nr. 81/82—25 a.), olgugi küll hoopis vähemates normides, kui see kavas ette nähtud oli. Palga seaduse eelnõu aga ootab parajat aega esitamiseks Vabariigi Valitsusele.

V. T. ennustab alalisele kaadrile hiilgavat rahalise tasu tõusu, mis peab küninima keskmiselt 25—30%. Vaatama aga kuidas nende %-%-ga tegelikult lood on.

Käesolevas artiklis tahan puudutamata jätta küsimuse põhimõttelise külje, sest minu arvates on iga süsteem häa, mis otstarbekohasuse järele ei lonka. Katsun näidata eelnõu patud loogika vastu, millised parandused vaja teha.

Nagu teada, kavatakse kõikide Vabariigi ametnikkude palkasid ühtlustada töövastutust ja ametniku vilumust aluseks võttes. Sellest välja minnes peaks uus palga seaduse eelnõu kindlat rada käima, nii öelda algusest lõpuni järjekindel ja loogiline olema. Nagu seaduse eelnõu resümee selgub, on töövastutus loetud võrdseks ametkohaga, vilumus — auastmele. Esimene võrdlus on õige, teine paistab aga vildak olevat. Ei ole millegagi kindlaks tehtud, et iga kapten on „vilunud ja kogenud“ ning „tema töö sõdurite kasvatus ja õpetamise alal annab loomulikult tühisamaid tagajärgi“, kui nooremas auastmes samal kohal teeniva teise ohvitseri oma. On täiesti ekslik ja mitteleoloogilisele argumentidele rajatud tuletus öelda, et kapteni töö on tühisam kui noorem-leitnandi oma. Ei vaidle, et üheaastase teenistusepraktikaga noorem-leitnant sama vilunud oleks sõjaväe teenistuses, kui vana kapten, kuid leian, et paljudki nooremad-leitnandid, kes 3—4 aastat juba väcosas teeninud, nii mitmegi kapteni maha jätvavad sõdurite kasvatuses ja õpetamises. Loovas töös, nagu see on sõduri kasvatus ja õpetus, ei ole tähtis juhtiva isiku vanus ja auaste, vaid selge pea, armastus ja huvi asja vastu, teadmised ja eriti — energia, sütitav eeskuju, oskus teisi vaimustada, kaasa tõmmata. Ei aita siin auaste, vaid ainult anne, eeskuju ja teadmised.

Et aga näide V. T. poolt on toodud kellegi kahurväe noorem-leitnandi kohta, kes sõdureid arvatavasti hästi pole kasvatanud ja õpetanud, siis luban küsida: „Kas on teada, missugune ja kelle patarei mineval aastal akselbandid võitis; kas on teada, missuguses auastmes olid need patareiülemad ja patarei ülema abid, kes igal aastal priise on saanud?“ Arvatavasti ei ole see mitte teada, sest muidu poleks V. T. kirjutanud, et see on „õigustunde jäme riivamine“, kui nooremas auastmes andekas patareiülem sama palju palka saab, kui vanemas auastmes ülem.

Huvitav oleks teada, kus kohal on „mineval aastal sõjakooli lõpetanud noorem-leitnant“ patarei-ülemaks. Noorem-leitnant patarei ülemaks olla ei saa, vaid ainult selle kohuste täitjaks. Ka ei ole minu teada kusagil sarnast noorem-leitnanti isegi kohuste täitjaks. Aastal 1920—1921 vast juhtus, et patarei-ülemaks ehk selle kohustetäitjaks sai määratud asja Sõjakooli lõpetanud ohvitser, kuid see oli erakorraline aeg, kus vanad sõjaaegsed ohvitserid üksteise järele

reservi lahkusid. Nendest noorematest-leitnantidest on aga peaaegu kõik tänini edukalt omal kohal püsinud ja sama hästi oma üksust juhatanud, kuid seda kapteni oleks teinud.

Kui ohvitseride palgaolusid parandada, siis ei lahku vanemad ohvitserid hulgana eraellu, vaid püsiks oma kohtadel ja ei tuleks enam kunagi ette sarnaseid lugusid. Sarnaste näidetega, mis ajast ja arust läinud ja korraliku ning rahuldava palgasüsteemi juures kunagi ei esine, ei ole sünnis opereerida — nad ei pane uue eelnõu häädesse külgedesse uskuma, vaid näitavad ainult seda, et meie palgaolud niivõrd halvad on, et ohvitserid esimesel võimalusel eraellu lähevad.

Edasi, vilumust ja auastet võrreldes, näeme, et leitnant, kapten, major, sv. ametnikud ja eraisikud, kes 4 aastat omas auastmes teeninud või vastaval ametkohal 4 aastat olnud, saavad põhipalka kõrgema astme järele. Noorem leitnant aga, kes ülenduse leitnandiks saab alles kuuendal aastal, ei ole, tähendab, arvesse võetud, nagu poleks nelja aasta jooksul veel viluda jõudnud. Kus on siin loogika, järjekindlus? Kas pole siin just „õiglustunde jäme riivamine“, kuna V. T. ju ise ütleb, et ametnik ei või anda seda tööd, mis vastavalt vilunud ohvitser. Kujutage nüüd ette noorem-leitnandi meeleolu, kes üle nelja aasta edukalt kapteni kohal vastavat allüksust juhatanud, võrreldes kapteni kohal teeniva sõjav. ametniku omaga, kes sõjaväes võib olla üldse 4 aastat teeninud. Sõjaväe ametnik saab palka juure, noorem-leitnant aga mitte. Arvate, et kibeduse tunne ei tule hingesse? Arvate, et palgaseaduse eelnõu on oma ülesande otstarbekohaselt täitnud Sarnaseid noorem-leitnante on aga palju Vabariigi kaitseväes, eriti tehnilistes väcosades ja kahurväes. Mis aitab see, et Vabadussõjast ohvitserina ehk ohvitseri asetäitjana osavõtnuile on lubatud põhipalka ühe astme võrra kõrgemalt. Noorem-leitnant kapteni kohal, kui kohuste täitja, seda ikkagi ei saa. Pealegi on suurem osa noorem-leitnante kapteni kohal Vabadussõjast ainult sõdurina osa võtnud. Tõsiselt asja juure asudes, peame ka siin konstateerima järjekindlustust.

Palga normide muutmisel tulevad esile sarnased vastolud nagu järgmine. Praegu saab suurtükiväe grupi adjutant — kapten — palka 8700, suurtükiväe adjutant — kapten — 10800. Uue seaduse järele saaks aga mõlemad 11000. Kus on järjekindlus? Või on need alused muutunud, millest oli ennem tingitud sarnane palkade vahe?.

Eriti tuntav on palga kärbe noorem-leitnantidele kapteni kohal. V. T. toonitab küll, et „ohvitser abiellub harilikult leitnandi auastmest alates“, kuid siiski on tegelikult asi nii, et suurem osa noorem-leitnante, eriti need, kes kapteni kohtadel teenivad, on juba abiellus, sest peaaegu kõik on nad aastates inimesed 25—30 aasta vahel. Paljud on abiellunud, perekonna soetanud ja kavatsenud kindlasti sõjaväe teenistusse jääda just selles kindlas arvamises, et inimese teened ei hinnata mitte auastme, vaid tubliduse järele ja sellega siis palka kunagi ootamatult ei vähendata. Nüüd aga tahetakse ühe ainsa §-ga paljud perekonnad nalgima jätta, nalgima selle lihtsal põhjusel, et ükski ohvitseri kolme- neljalikmeline perekond 9000 margaga kuus ära ei ela, sest seda raha ei saa kunagi tervelt kätte, kuna iga kuu kaunikene summa läheb ohvitseride kogu ja muude ühiste tarviduste katteks.

Neid asjaolusid peaks Kindralstaap küll kindlasti arvesse võtma ja vastava paranduse tegema. Mis puutub eriti noorem-leitnantidesse kapteni kohtadel, siis võiks nende küsimust kahel teel lahendada.

Esimene oleks, et kõik Vabadussõjast väerinnal osavõtnud ohvitserid, kui nende aastate on kohale vastavast aastimest madalam, saavad põhipalka ametkohale vastavalt, selle peale vaatamata kas nad on juba kohale kinnitatud või ainult vakantsel kohal kohuste täitjad. Teine aga oleks märkus juba kapteni kohtadel teenivate noorem-leitnantide kohta, et need saavad põhipalka ametkoha järele ehk endises suuruses edasi.

Huvitav on üks V. T. väide. Rääkides ebaloomulikust nähtusest, kus noor major — rügemendi ülem — saab sama palga, mis kolonel rügemendi ülem, V. T. tõendab, et „see asjaolu ei või ohvitseri peale ergutavalt mõjuda, sest ei ole ju nüüd enam kuhugile edasi püüda — aastmes ülendamisel jääks palk ikkagi endiseks“. Mina arvan, et tähendus majoril ka teisi soove on, kas või oma väeosa paremini õpetada ja kasvatada sõduritest paremaid kodanikke, kui seda kolonel teeb. Püüda on aga tal kõrgemale aukraadile ja kõrgemale kohale. Ja tihti näeme, et mõnigi andekas noor ohvitser mitmeigi vanema ohvitseri maha jätab ja kõrgemale tõuseb. Arvatavasti pole stimuliks olnud siin mitte ainult materjaalse paremuse poole igatsus, vaid ka hoopis midagi muud palju suuremat ja mõjuvat.

Asudes nüüd lõpuks juba kinnitatud korterirahade uute normide juure, näeme, et Sõjaministeerium, hinnates täiesti õieti ja tõsiselt olukorda, esitas enam-vähem rahuloldavad normid. Vabariigi Valitsus kinnitas aga palju väiksemad, sest ka need pidid ohvitseri majandusliku seisukorra juba parandama. See pole aga mitte nii. Vana normide järele sai ohvitser korteri, kütte ja valgustusrahasid kuus umbes 1500 marka, arvates puu hinnaks 2400 marka sülid. Uued normid annavad suuremale osale ohvitseridest aga korteriraha vähem kui 1500 marka kuus. Missugune majandusliku seisukorra parandamine see on, mina küll aru ei saa. Siin tuleks ohvitseridele kuidagi vastu tulla, kas muud suuremad normid läbiviia, nagu seda Kindralstaap kavatseb, või sarnane määrus anda, et ohvitseridel on lubatud kroonu hinnaga iga kuu pool sülida puid väeosa puuaiast saada.

Lõpuks tahaksin perekonna abirahade kohta tähendada, et need liig väikesed on (vaata ka „Sõdur“ nr. 28 — 25 a.).

Laps ei taha mitte süüa ja joota üksinda, vaid ka katta ja koolitada, see maksab aga palju raha, mis

ohvitseril hoopis puudub. Siin peaks perekonna abiraha suurendamisega ohvitseridele appi tulema, aia et nad suudaks oma lastele väärilise hariduse ja kasvatuse anda. E. T.

Toimetuse märkus.

Toimetus annab käesolevale artiklile ruumi, et võimaldada praegu päevaküsimuseks saanud kaitseväe alalise kaadri palga seadluse eelnõu igakülgset valgustamist. E. T. leiab kaitseväelaste palgaseadluse eelnõus kõige suurema puudusena tema järjekindlustetuse ja ühise põhimõtte puudumise. Viimast puudust arvab E. T. kõige selgemini nägevat asjaolus, et uue seadluse eelnõu järele saavad ohvitserid leitnandi, kapteni ja majori aastmes, kui nad on selles aastmes väljateeninud 4 aastat, põhipalka ühe astme võrra kõrgemal, kuna aga noorem-leitnandi aastmes ohvitserid selle osaliseks mitte ei ole loetud.

Sarnane seisukoht E. T. poolt uue palgaseadluse eelnõu kohta on tingitud vist asjaolust, et autor ei ole tarviliku tähelepanuga uue palgaseadluse eelnõu mõttesse tunginud.

Uue seadluse eelnõu näeb põhipalka kõrgendamist ühe astme võrra ühel ja samal kohal teenides ainult neile ohvitseridele (leitnandile, kaptenile, majorile), kelle aastmetes kõrgendamine on „Kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadluse“ järele tehtud rippuvaks vakantselt kohast. Nende põhipalka kõrgendamine ühe astme võrra hakkab maksma pärast järgmiseks aukraadiks tarvismineva aja väljateenimist (majoril isegi kahekordse aja väljateenimist). Et noorem-leitnantide järgmisesse aastmesse ülendamine vakantselt kohast ei ripu, vaid sünnib ilma kitsendusetta pärast 5 aastast teenistust, siis oleks täielik absurdum neile enne leitnandi aukraadisse ülendamiseks tarvismineva aja väljateenimist põhipalka kõrgendada.

Võib olla, arvab E. T. aga, et 5 aastat on leitnandi aukraadi väljateenimiseks liig pikk aeg ja seda aega tuleks lühendada 4 aasta pääle. Siis peaks E. T. juhtima oma arvustuse „Kaitseväe ohvitseride teenistuskäigu seadluse“ pihta.

E. T. räägib ka palju veel „anderikastest noorem-leitnantidest“. Ei ole millegagi tõendatud, et andेरikaste ohvitseride % teistes aastmetes vähem oleks.

Eestlane kui sõdur ja tema psühholoogilised omadused.

Nagu üksikud inimesed erinevad välimuselt, füüsilistest ja ka vaimliste omaduste poolest, nõnda erinevad ka rahvused. Olgugi et iga inimene teistest milligiga erineb, igal midagi omapärast, siiski on teatud inimeste grupil ühised füüsilised ning vaimlised tunnused, mis tõendab, et need on oma alguse on saanud teatud ühisest algallikast, säilitavad ja pärvise teel edasi annavad neid omadusi põlvest põlve. Nõnda sünnivad rahvused oma tõuliste erinevustega, kus nende välimus, nende iseloom ning vaimulaad nende ühisesse perre kuuluvuse tõenduseks on. Nõnda eraldame meie kergesti sakslasest venelase, juudist inglase jne. Iga üksiku rahva vaimulaad ja ka välimus on tingitud tema elamisala looduslistest tingimustest ja tema minevikust. Lõunamaalased erinevad tuntavalt põhjamaa elanikest nii välimuselt kui ka temperamendilt ning vabalt arenenud rahva iseloom on vaba nii mõnestki orjameelsuse pahest. See puudutab paratamatult meidki — aastasadu orjaküttes vaevlenud rahvast. Siiski on jätnud meie raske ajalugu meie rahva iseloomu ka mõnegi positiivse joone. Ta on kasvatanud meist

kannatliku, visa, edasirühkiva rahva, kellel raskused kunagi takistuseks ei ole ülesäetud sihi taotlemisel, sest raskustega oleme harjunud võitlema põlvest põlve.

Võistlus rahvaste vahel võib kanda kas rahulist või sõjalist laadi. Rahulik võistlus võib olla kultuuriline või majandusline, kus üks rahvas oma suurema energia, töökuse, kõrgema kultuurilise tasapinna tõttu end maksma paneb ja teisi oma kultuurilise või majanduslise surve alla paenutab. Sõjalises võistluses paneb tugevam rahvas enda tahtmise maksma sõjariistus jõuga. Et sõjaliselt tugev olla, ei olene veel sellest, et rahval või riigil on väga hääd moodsad sõjariistad, parem tehniline varustus ja suured massid käsutada. Sõda iseenesest, kui võistluse ägedaim avaldus, nõuab pääle materjaalse külje kõrget moraalset tasapinda, suurt vaimlist jõudu ja kogu rahva ühist koostööd. Ja me näeme, et iga väiksem kui rike rahva materjaalses ja vaimlises mehanismis sõja puhul esilbud, kuna neid majanduslises võistluses keegi tähelegi ei pannud (Krimmi ja Jaapani sõjad). Igal rahval on olemas mingisugune idee, mille eest ta sõdib ja mis on temale

moraalseks tugipunktiks ning tõukejõuks. Selleta ei ole võimsat sõjaväge. Kui me vanemasse ajalukku vaatame, siis näeme, et kreeklaste ja roomlastel oli see idee — isamaa armastus. Keskaja türklastel ja ristisõdijatel oli see idee usuline, esimestel — islami laialilaotamine, teistel — „Jerusalema vabastamine“. Ilmasõjas oli selleks ideeks — isamaa armastus, vene-laste — keiser, usk ja isamaa. Prantslastel on praegu — patriotism ja prantslase au, sakslastel — suur ja vaba Saksamaa jne. Nagu nägime, on see moraalne tõukejõud kõige sagedamini kas rahvus- või usutunne. Sest need kaks jõudu võivad inimeses kõige suuremal määral lõkkele lüüa, inimese täiesti alistada ning panna korda saatma vägitõid, mida ta muudu ei suudaks.

Kui meie, eestlase, sõjamehelikke kalduvusi, tema iseloomu sõja seisukohalt tahame hinnata, siis peame kõige päält Eesti vanema ajaloo juure pöörama ja vaatlema seda ajajärku, kus eestlane nii suure visadusega oma kodukollet kaitses ja kus ta vihast võitlust maale sissetungiva võõra vägivalla vastu pidas. Nende ridade ülesanne pole mitte terve selle ajajärgu vaatle-mine. Tahaksin vaid sellest ajajärgust ainult mõnda nähtust ja sündmust alla kriipsutada, mis tolleaegset eestlast kui sõjameest ihest ehk teiest küljest kuidagi võiks valgustada. XIII aastasaja algul, kui eestlase ja sissetungivate sakslaste vahel algas äge võitlus, polnud eestlastel veel ühist riiklist organisatsiooni. Selle puudumist võime tolleaegse eestlase iseloomu arvele kirjutada. Aastasandade ja tuhandete pikkune elamine perekondade kaupa põhjamaa metsades kalurina või jahipidajana arendas eestlases in d i v i d u a l i s t l i k k e j o o n e, kuna kalduvused ühisellu tolleaegse eestlase iseloomus peaaegu täiesti puudusid. See individualistlik arenemine lõi tol korral tugeva, karastatud ja julge sõduri, kelle tublidust vaenlased olid sunnitud väärikselt hindama, kuid ei suutnud selfest tublist üksikisõdurist luua võimsat sõjaväge, mis terve eestlase maa ja rahva vabaduse kaitses kui üksmees oleks välja astunud. Ei saa oletada, et eestlased 12. aastasaja lõpul kultuuriliselt veel nõnda arenenud polnud, et nad ei oleks osanud omale riiki luua, vaid põhjus seisab siin ainult eestlase omapärase vaimulaadis, mis oli üksildane individualistlik, ühiskondlikult arenemata. Kalduvus üksikult, organisatsiooni loomata talitada paistab vähemalt Eesti-Saksa sõja alguses (1208—1210) selgesti silma, kus maakonnad talitasid sageli omapääd: tungisid võrdlemisi väikese jõuga vaenlasele päale, võtsid üksikult sõjakäike Läti-maale sakslaste ja lätlaste vastu ette, olid aga sunnitud vaenlase ülekaalu all kaotustega taganema jne. Sarnased üksikud retked tõid pea alati kasu asemel ainult kahju. Ja see sundis õpetust võtma. Järgmistel aastatel näeme juba Toreida, Kubesalu ja Paala lahingutes mitme maakonna sõjavägede ühinemist, mis siis ka põhjustas nende lahingute eestlastele tagajärjekamalt lõppemise. Kuid siiski suutis Lembit Paala lahingus kui autoriteetne väepäälisk ja rahvavanem ainult 6.000 meest Viljandi alla tuua, misugune arv oleks võinud mitu korda suurem olla.

Oleks eestlased tol korral osanud endid võitlustes sakslaste vastu rohkem koondada, oleks paljude lahingute kõik hoopis teistsugune võinud olla ja, võib olla, ka mõnigi ajaloo lehekülj teisiti kujunenud. Mis meile aga selle võitluse juures eriti silmapaistev, see on eestlase visadus, mille poolest eestlased oma naabritest märgatavalt erinevad. Kui selles mõttes eestlasi lätlastega ja liivlastega võrrelda, siis näeme, et lätlased sakslastele juba 2 aasta jooksul alla andsid isegi siis kui sakslaste jõud siin veel üsna kehvad olid; liiv-lased pidasid võitlust teatud väheaegadega 6 aastat, kuna eestlased 1208—1224 a., s. o. sõdisid kuusteist-kümmend aastat vahetpidamata, kuni nad alla jäid. Ka siis ei kaotanud eestlased veel lootust võidu pääl, sest mässud 1241, 1250, 1261 ja viimaks mäss 1343 a.

näitavad, et eestlastel oli ikka veel maa võõrast ikkest vabastamise lootus. Ja et 1343 aasta üldvastuhakkamine sakslaste poolt varem provotseeriti, mis-sugune asjaolu selle vastuhakkamise juba tema algi-dus halvas ja mis tingimata oli ka selle nurjamineku põhjuseks. Kui nüüd ordu päale selle veel 30.—40.000 sõjariistuta eestlast maha tappis, alles siis andsid eest-lased alla. See sakslaste otsus on kohutavalt hirmus ja metsik. Nähtavasti tulid sakslased, päale selle kui nad eestlastega poolteistsada aastat võitlust olid pida-nud, arvamisele, et eestlasi üldse oma alla paenutada ei saa, ja tegid otsuse: kõik vähegi mõtlevad pääd maha-tappa! Selle otsuse viisid nad ka täide. See kohutav ajalooline fakt aga näitab, et tolleaegne eestlane oli oma iseloomult paendumatu. Ta ei alistunud mitte võõ-rale võimule enne kui ta maha murti, hävitati. Missu-guse julguse ja kindlusega eestlased sõdisid, näitab Viljandi maalinna piiramise lugu, kus sakslaste alla-andmise ettepaneku päale eestlased vastasid: „Seni kui meil Eestis veel põlvepikkune poisikene järele on jäänud, paneme vastu“. Vigand v. Marburgi kroonikast leiame Eesti saadikute kõned aastast 1343 Paides: „Ordumeister, meie oleme sulle kaebanud oma häda, ja raskusi, ja ülekohtu, mida oleme kannatanud rüüt-lite ja aadeli poolt, ja ennem tahame tõesti kõit surra, kui niiviisi hävitatud saada, ning tõuseme kättetaksu, mis aga iialgi poleks sündinud, kui sa meile vähegi õigust oleks osaks saada lasknud“. Siit näeme, et rahvas on otsustanud ennem surra, kui niisuguse toore vägivalla all elada. Eestlaste saadikute sõnadest pais-tab välja kõikumata otsus, suur meeleadus ja julgus, õeldes seda kõike otse ordumeistri Freiloeveni suu sisse. Nii oli rahva otsus, mida ta kinnitas oma saadikute läbi vaenlasele nii julgelt. Muistne eestlane oli a u s ja u s t a v, antud sõna ei murdnud ta iialgi. Kui Läti Hindreku kroonikat lehitseda, siis ei leia meie selle vältava sõja jooksul ainustki juhist, kus märgatud oleks, et eestlaste seas oleks olnud äraandjaid. olgugi et Läti Hindrek omas kroonikas eestlaste vastu sugugi erapooletu ei ole, neid ikka võimalikult mustata kat-sub, sakslasi aga ikka õigeks mõistab. Sellegipärast ei tea ta nimetada juhist, kus eestlane sõna oleks mur-dnud või äraandjaks saanud oma suguvendade vastu, mida lätlaste ja liivlastega sageli juhtus. „Meest sõnast härja sarvest“, on siis juba vanasti eestlase vooruseks olnud. Kalevipojas XX loos leiame juhtumise, kus Kalevipojale Koiva ääres raudmehed meelitustega jurde tulevad ja paluvad, et Kalevipoeg nende poole üle läheks, mille päale Kalevipoeg väga vihaseks saab, ühe neist haarab ja paiskab „poolerinnul mulla põhja“, teise „poolerinnul mulla põhja“ ja kolmanda „mattis hoopis mulla alla, mull jäi üksik muru päale kolmanda-mat kuulutama“. Siit näeme jällegi eestlase iseloomu kindlat ja ausat ustavust, mis teda ei lase äraandjaks saada, vaid kõiki kiusatusi selleks sunnib kõige valje-mat hukka mõistma ja tagasi tõrjuma. Eestlase v a h v u s e kohta teab Läti Hindreku kroonika pal-judes lahingutes kõnelda. 1211 a. peetud Toreida lahingu käigu kohta ütleb L. H.: „Mehiselt sõdisid paganad“ (vaata L. H., päätükk XV § 3) 1215 a. Soontagana kants, piiramise kirjelduses ütleb L. H.: „Et aga eestlased sõdides väga julgesti ette tulid, kui tahaksid nemad ammu küttidele õieti ette jooksta, siis said neist mitmed haavatud ja mitmed surmatud“ (vaat. L. H., päätükk XIX § 8). Paala lahingu kirjelduses ütleb L. H. muuseas: „Nende vastu olid sakslased Lembitu ja teiste vanematega ülessäetud, kes palju lätlasi haavasid ja mõne äratapsid ja vapra võit-lusega kaua vastu seisivad“, ja edasi: „liivlased, kes paremate poole olid ülessäetud, pöörasid endid sakslaste poole, kui nad eestlaste odad hirmsasti enda päale nägid lendavat ja ajasid nendega põgenejaid taga“. Eestlane katsus ka sagedasti kavalusega lahingut võita, mis tal mõnikord ka õnnestas. Näituseks võtsid eestlased 1210 a. aastal lahingu Iimera jõe ääres sakslaste

Kaitseväe
elu
suvel.

5. jalgväe rüg.
meeskond omal
algatusel ehita-
tud basseinis
suplemas.

ja liivlaste vastu sellega, et nad alguses põgenesid, pärast aga metsas endid lahingu valmis säadsid ja tagaajama tulnud sakslased ja liivlased ootamata puruks löid. Pärast seda võitu, nagu L. H. jutustab, on eestlased „kristlasi teotades, kõigisse Eesti maakondadesse sõna saatnud, vandega endid ühendades, et tahavad üks süda ja üks hing olla kristlaste nime vastu“. (L. H., päät. XV § 8). Nagu sellest näeme, võis eestlaste vahel teatud asjades täieline üksmeel valitseda. Et tolleaegne eestlane suur vihapidaja ja kättemaksja oli, seda näitavad need eestlaste retked Lätimaale ja Liivimaale, mida nad sakslaste, lätlaste ja liivlaste vastu ette võtsid 1210—1215 aastani, millest L. H. räägib, et: „suur häda oli nendes maakondades, kuhu eestlased ilmusid“. Sakala ja Ugala mehed võtsid sarnaseid kättemaksu sõjakäike ka üksi, teiste maakondade toetuseta ette, olgugi et see oli kättemaksu ägeduses kergemeelselt tehtud, sest sellega tõmbasid nad ka uusi sõjakäike vastase poolt endile kaela, tihti õige halvadel aegadel ja tingimustel. Neis sõdades paistab ka silma eestlase aeglus tegutsemises, mis olenes suurelt osalt just eestlase iseloomust. Nad olid oma väe koondamises niivõrd aeglased, et nad omad väed alles siis kokku said, kui vaenlane oma riisumise töö lõpetades juba kadunud. Osalt oli see hiljaksjäämine tingitud ka sellest, et eestlastel alalist valmisolevat sõjaväge ei olnud ja ühenduse loomine külade ja kihelkondade vahel raske oli. Ja lõpuks pidagem mees, et ka u s u l i n e t u n n e võis vanade eestlaste sõjategevuse juures teatud osa etendada. L. H. kirjeldab sakslaste sõjakäiku 1216 a. Harjumaale Raigele, Loone ja Revele küladeni ning lisab juure: „Ja eestlased tulid suures malevas järele ja tahtsid neile (sakslastele) seljatakka päale minna, aga nende jumalate liisk langes vastalise kilje pääle“ jne. See lugu näitab, et eestlased enne vaenlasele pääleminemist ohverdasid jumalatele, soovides nende tahtmist teada saada, ja kui nad ohverdard isel arvamisele tulid, et jumalad selle vastu on, siis jätsid söttamineku katki. Nagu uemad uurimised näitavad, valis Lembitu Paala lahingu koha ka püha hiie ligidale, et sõjaväe usulist tunnet võitluses vaenlase vastu ergutada ja sellega meeste vastupidavust tõsta. Ülaltoodud üksikuist ajaloolisist näiteist näeme, et tolleaegse eestlase sõjamehe iseloomus palju positiivseid jooni oli, mille tõttu ta juba siis hää sõjamehena osutus, mis leidis tavalisest ka vaenlase poolt tunnustamist. Tolleaegse sõjamehe juurest praeguse Eesti sõduri päale ülemines, peame kohe alguses tähendama, et praeguse sõduri iseloom endisest nii mõneski asjas lahku läheb, ehkki pääjooned endiseks jäänud. Enne

aga veel, kui selle küsimuse ligemale vaatlusele asuda peatame veel ühe asjaolu juures. Sõjamehe seisukohalt vaadates on väga tähtis teada, kas meie rahvas omas tervikus praegu täiesti ühtlase massi moodustab või mitte. Juba vanasti oli märgata, et võitluses sakslaste vastu mõned maakonnad rohkem väljapaistsid, suuremat vahvust ja sõjalist organiseerimise võimet ilmutasid. Sõjakuse mõttes seisis esimesel kohal Saaremaa, siis Sakala ja Ugala ja selle järele teised maakonnad. Järvakad olid kõige viletsamad sõjamehed. Kui pilku heita Eesti maalinnade kaardile, siis näeme, et kõige rohkem maalinnu oli Ugala, siis Viru ranna ääres, Ridalas ja Saaremaal. Sakalas on neid märksa vähem, Järvamaal hoopis vähe. Kuigi mitte maakonnas ette tulevat maalinnade arvu etsekohe rahva sõjakuse mõõdupuuks panna ei saa, sest maalinnu ehitati kõigepäält sinna, kust vaenlast kõige rohkem karta oli, kuid osalt annab maalinnade, kui kindluste rohkus maakonnas siiski tunnustust rahvakaitse organiseerimise võimest. Kolonel Reek omis loenguis „Mõtted jalgväe taktika alalt“ jaotab eestlased nende iseloomu poolest kahte gruppi: põhja ja lõuna eestlased, esimesi kui külma mõistusega, püsiva tahtega ja rahulikke, teisi tundelisi, enam pääliskaudseid ja ajutistele tundmustele alluvaid kujutades. Selleks oletuseks on ka teatavaid põhjusi olemas. Nimelt võiks mainida seda, et meie lüürikud suuremalt osalt lõuna Eestist, jutukirjanikud jällegi Põhja-Eestist pärit on. Ning Lõuna-Eestlaste auks peame tunnustama, et meie seltskonna väljapaistvamad jõud suuremalt osalt Lõuna-Eestist pärit. Seda peame tingimata Lõuna-Eesti majanduslise jõukuse ja kõrgema hariduslise tasapinna arvele kirjutama. V. Ridala katsub eestlase iseloomu omaduste erinevust antropoloogilisel teel seletada, kus ta põhjas, eriti lääne poolsetel kallastel ja saartel Germaani tõu aluspõhja oletab, lõuna Eestis Läti—Leedu mõju, Viru rannas Soome mõju ja ida poolsetel ääremaaadel Vene oma. Nende võraste tõugude erilised omadused on ühtesulamise tõttu ka eestlase iseloomu jäljed jätnud ja määravad tema erilise vaimulaadi maakohtade järele. On raske praegu kindlasti ütelda, missugune maakond meil kõige suuremal määral puhteesti laadi kannab. Kui näit. mulgid selle eesõiguse päale pretendeerivad, siis tuleb seda vist küll ainult mulgi hoopleva iseloomu arvele kirjutada, sest juba ugalaste ristitud sõna mulk juhib tähelepanu Läti mõju päale. Ja võiks ehk oletada, et sakslased tõeliselt lätlasi Sakalasse koloniseerisid, iseäranis pärast 1343 a. veresauna. Võib olla, et tõu ehtsuse mõttes Virumaad kõige esimesele kohale säada võiks, välja arvatud muidugi Alutaguse. Ridala loeb ka Saaremaa

tõu ehtsuse poolest esimesele kohale, kuid siin peab ikkagi konstateerima seda, et saare elanikud tugeva Rootsi aluspõhjaga on, mispärast siin suurt ehtsust oletada ei saa. Paljudel saartel on elanikud kuni tänini rootslasteks jäänud; omal ajal oli vist rootslaste protsent palju suurem. Kui meie neid peensusi, mille poolest üks maakond teisest erineb, arvesse ei võta, ja ainult alla kriipsutame neid rahva iseloomu omadusi, mis tervele rahvale enamvähem omased, siis leiame, et praegune eestlane kui põhjamaa tüüp on p i k a l d a s e, vähe flegmaatiline iseloomuga; tal puudub erksus ja väledad liigutused, ta kaalub enne kaua, kui midagi ette võtab. See on see Juhan Liivi „Veni Villem“, kes

näeb, et kubjas peksukorraga varsti temani jõuab ja tahab hobuse lahti rakendada, et kupja peksu eest ratsa minema kihutada, jääb aga siin juures veel kaaluma, kas nüüd minna, või mitte minna, ning peab aru seni, kui kubjas tema juurde jõuab ja põgeneda hilja on. Villem muudkui võtab nahatäie. See muudugi kirjanduslik tüüp ja liialdatud, kuid ometi leidub meil sellelaadilisi tegelikult elus kaunis rohkesti. Rääpi-Reinu taolis mehi on meil kaugelt vähem. See aeplane iseloomu omadus sõdurile kõige kohasem ei ole, sest meie aja sõda nõuab sõdurilt suurt väledust, automaatseid kiireid liigutusi, mille arendamine meie külamehe juures väga palju aega nõuab. A. K. p. (Järgneb).

Saare-, Muhu- ja Hiiumaa vallutamine 1917 a. oktoobris.

Kolme kuu tagant ilmuv Inglise sõjanduslik ajakiri „The Army Quarterly“ toob käesoleva aasta juuli numbris päälkirja all: „Üks Saksa maabumine. Baltimere saarte Saare-, Muhu- ja Hiiumaa vallutamine 1917 a. oktoobris.“ brigaadi kindral J. E. Edmonds'i sulest nimetatud operatsiooni kirjelduse, mida kaart selgitab. Toome selle, meie maaga seotud sõjalise sündmuse kirjelduse ja ta hindamise täielikult.

Põigiti Riia lahe suu ees asuvate Saare-, Muhu- ja Hiiumaa vallutamine sakslaste poolt 1917 aasta oktoobris väärub kui kõigiti eeskujulik seda liiki ettevõtete seas lähemat vaatlemist. Ekspeditsioon võeti ette, nagu kindral Ludendorff tõendab, et Vene vägedes igatsust rahu järele suurendada; arvatigi et „kuna vähestel on ettekujutus ajast ja ruumist“, see löök teeb sügava mulje 200 miili kaugusel Petrogradis asuvasse võimudesse.

Veel andis see väike merioperatsioon veidi tegevust Saksa laevastikule, kes Jutlandi lahingust saadik sunnitud oli omi Põhja-mere sadamais asuma. Laevastiku tegevusetus oli, nagu Ludendorff tõendab, distsipliini õonestanud ning revolutsiooniliste ideede laienemisele kaasa aidanud. Vähem kaaluvaks saarte vallutamise põhjuseks oli see, et nad Riia lahte ning sadamasse (mis septembrist saadik sakslaste käes) pääsemast takistasid, ja et venelastel oli Saaremaal kolm tähtsat aerodroomi, kust lendurid vahel rahulikke Saksa bürgereid käisid hirmutamast.

Saared on lamedad paekivi kiltmaad, kaetud õhukese alluviaalse kihiga, mil männimets kasvab. Rannad on liivased. Saaremaa läbimõõt on ühtpidi 50, teistpidi 30 miili, tema kõrgeim punkt on kõigest 65 jalga üldisest tasapinnast kõrgemal; tal on 8 suurt ja 14 vähemat järve ning umbes 50 väikest jõge; elanikke on tal 65.000. Tema peamine linn, Kuresaar, koguke puumaju varemeis lossi ja kahe kirikuga ning 5000 elanikuga, oli sakslastele hästi tuntud supeluskoht. Saare ja Muhumaa vahel, mis üksikeisest madala kanaaliga lahutatud, asub kivist tamm, 3300 jardi pikk ja 13 jalga ülalt lai*). Muhu asub Saaremaast veidi kõrgemal; ta üldine kõrgus on 66-est kuni 80 jalani üle merepinna. Hiiumaa on lame ja soine, tõusev põhjapoolse järkjärgult kuni 88 jala kõrguseni.

Saared olid hästi rannapatareidega kaitstud. Nii oli Saaremaa lõuna tipus asuvail Sääre patareidel 12 tollilised suurtükid, laskeulatusega, mis Saaremaa ja mandri vahelise 16 miili laia Irbeni väina üle valitsesid. Veel olid sääl laialdased miiniväljad. Pääle ranna suurtükiväe koosnes garnison veel 25.000 me-

hest — tarviduste jaoks liig suur väljaarmee osa — kindral Ivanovi juhatusel, jaotatud kahte diviisi. Arvatavasti oli ta Kuresaare lähedusse koondatud, kuna tugev salk Sörve poolsaarel asus. Kuigi väed tegelikult polnud vastu hakanud, olid nad endil siiski nõõbid punaseks värvinud ja kandsid nõukogude embleemi. Vene merijõud, mis sakslastele õhu-luure kaudu teada olid, moodustas admiral Zveschikov'i juhatusel all seisev eskaader, koosnev kahest vanast lahinglaevast ja teatavast arvust ristlejaist, kahurpaatidest, hävitajaist ja torpedopaatidest. Nad olid koondatud Muhu väina, Muhu ja mandri vahele.

Saksa operatsioonide kõrgem juhatus (Oberleitung) nii merel kui maal anti rannale kõige lähema, 8. armee ülema kindral von Hutier'i kätte. Abi-admiral Ehrhard Schmidt'i all (lipulaev Moltke) moodustati eriline Balti merijõudude juhatus, mil kapten Levetzov staabiülemaks. Ta koosnes III ja IV lahing-eskaadrist, II kerge-ristlejate grupist, I torpedopaatide flotiili grupist, III eskaader (abi-admiral Behnke) moodustati laevadest König, Kronprinz, Grosser Kurfürst ja Markgraf; IV eskaader (abi-admiral Souchon*) laevust Kaiser, Kaiserin, Prinzregent Luitpold ja König Albert.

Seitseteist kaubalaeva, 11515 kuni 1753 tonni mahutusega, keskmiselt 6000 kuni 7000 tonnini, koondati vägede veoks. Neid pidid saatma üks lennukite kandelaeav, 2 söelaeva, üks õlitanklaev, üks päästegrupp, kolm hospidallaeva ja hulk buksiire ning signaallaevu.

Esemest 150 miili kaugusele Liibavi koondud kaubalaevade üldine tonnaash ulatas 153.664 tonnini. Kuigi eelkatsed, 4500 meest, sõjalaevul edasi taheti toimetada, ei jatkunud sest tonnaashist, et ülejäänud ekspeditsioonäär-jõud ühe korraga üle viia. Nad kavatseti seepärast kahes järgus edasi toimetada.

Maapäälne sõjaline jõud koosnes kõvendatud 42. jalgväe diviisist (kindral-leitnant von Estorff) ja rattasõitjate brigaadist (5 pataljoni, 3.000 meest), kõik kindral von Kathern'i juhatusel, kolonel von Tschischvitz'i staabiülemaks olles. Ümargustes arvudes võetud oli transporteerida 23.000 meest, 5.000 hobust, 1.400 veoriista, 150 kuulipildujat, 54 suurtükki (3 kuni 8 tollise kaliibriga) ja 12 kaevikmüüserit; varustust oli 30 päevaks.

Sakslaste kava aluseks oli vallutada Muhu tamm ning ära lõigata ja vangistada Saaremaa garnison, ning kui see tehtud, omakord teised saared vallutada. Kuna pääs Riia lahte Sääre patareide ja miiniväljade läbi oli keelatud, tuli maabumispaika Saaremaa põhjapoolsest küljelt otsida. Sünnis koht seks leiti Taga lahes. Päämaabumine otsustati sääl teha, 1.500 meheline

*) Nii Schwarte (Der grosse Krieg) järele. Immanuel (Der Weltkrieg) ütleb 990 jardi. Admiraliteedi kaart näitab, et pikkus peab vähemalt 3000 jardi olema.

*) Varem Goeben'i.

abimaabumine aga Pammanal. Muhule lähemal, kuna demonstratsioone Saaremaa lääne rannal, Sõrve poolsaare ja Kihelkonna kohal, otsustati ette võtta. Kui päämaabumine õnnestas, taheti Hiiumaa lõuna otsas Torfi patareide vallutamiseks dessant maale saata. Kui viimased ja Pammana kaitseseisukohad sakslaste käes, avanesid tagapoolsed veed Saksa laevastikule, kes siis tungimist Saaremaalt Muhumaale oleks toetanud. Veel kavatseti, niipea kui Sääre garnisoni rasked patareid käes, laevu Riia lahte saata, et edasitungi Muhus lõunast samuti kui põhjast toetada.

Õhuülesvõtted näitasid, et Taga lahte kaitsesid kahest, Undra ja Ninase, küljest patareid, päale selle kaevikud. Seepärast otsustati maabumist ootamatult, koiduajal, toimetada.

Esimene samm oli Vene eskaadri neutraliseerimine, sulgedes miinidega Muhu väina põhjapoolsed väljapääsud ning valvates neid veeluste paatidega. Ka lõunapoolset väljapääsu tuli veeluste paatidega valvata, kuni Saksa veepäälsed jõud kohale jõudsid, et laevadega võitluse astuda.

Järgmine samm oli ekspeditionäär flotiili teed niipalju kui võimalik miinidest puhastada. Hoolimata ebasoodsaist ilmust septembri lõpul ja oktoobri algul, edenes töö miinipuhastajate ja lennukite abil 8. oktoobriks niikaugele, et pääoperatsiooni alguse 11. oktoobri päale kindlaks võidi määrata.

Laadimine lõpetati 10. oktoobril Liibavis. Lõuna paiku lahkus miinipuhastajate flotiil ning Pammana dessant, võttes kaasa signaaltuledega varustatud märkpaate, mis läbi miiniväljade puhastatud tee näitamiseks välja pidid pandama. Üks veelune paat saadeti Taga lahte luurele ning samuti puhastati sinna tee miinidest.

Transportlaevad lahkusid 11-da hommikul. Saad vihma, kuid meri oli täiesti vaikne, ning 12-dal kell 3 hommikul asusid kõik laevad Taga lahe kohal ankrus, jättes ainult tunni võrra määratud ajast hiljemaks. Dessandi eelkaitse, mis III eskaadri poolt kohale toodud, asetati laevastiku paatidesse ja koguti I torpeedo flotiili kaitse alla.

Kell 4.20 hommikul asusid laevad pommitamiseks seisukohtadele, B a y e r n Pammana, mõlemad kaks lahingeskadrit Ninase ja Undra kohale; süäljuures jooksid kaks laeva miinidele, kuid jäid rivvi. Vastase patareid vastasid nõrga tulega, ja needki, mis seda tegid, vaikisid varsti. Nagu hiljem selgus, olid pea kõik venelased ena hõlmas. Vangide tõenduse järele olla nad sakslasi 9 päeva oodanud. Iga päev olla häire olnud, nii et lõpuks enam keegi rünnakusse ei uskunud. Üks Vene suurtükiväe juhtidest, kellele voodi teatati, et lahte laevad ilmunud, vastas, et need on igatahes Vene omad, pööris teise külje ja magas edasi. Kui ta jälle ärkas, olid ta patareid juba sakslaste võimuses.

Sakslaste eelkaitse maalesaamine Taga lahes algas kell 5.30. See oli täieliseks üllatuseks ja leidis eest vähe vastupanu. Ülesvõtteil*) näeme, kuidas laevadelt mehi paatidesse laaditakse ja viimased siis kaldale buksseeritakse — 12 paati kahekaupa buksiirilaeva taga, nagu sünniks kõik keset sügavat rahu, ilma et isegi vesi virvendaks. Eelkaitse asus kohe patareide vallutamisele.

Kell 6.45 asusid transportlaevad lahte ja kell 8.15 algas pääjõudude maalesaatmine, mis ilma segamata edenes. Kell 10 oli insenerid valmis 6 kergest maabumissilda meeste maalesaamiseks, kuna hobused, veoriistad ja tagavarad otsekohe hobusteveo paatidest maale asetati. Kell 11 alati raskema maabumissilla ehitamist. 13-dal kell 3 e. l. oli see 140 jalga pikk ning 14-dal kell 4 — 270 jalga. Kuid isegi sel oli pää juures kõigest 6 jalga 8 tolli vett. Varustuse maalesaamine katkestati säält kaudu 15-dal ja lõpetati hiljem Kure-

saare lähedal alalisel sadamasillal, kui venelaste poolt tehtud kerged vigastuse säält ära olid parandatud.

Päämaabumispaigast ida pool saadeti kell 4 hommikul Hiiumaa lõuna tipus salk laevult maale, kes valutas Torfi rannapatareid, rikkus suurtükid ja tuli jälle laevule tagasi. Tee oli nüüd puhas ja kell 7 e. l. alati Pammana juures jalgväe osa (vististi ühe „löögikompanii“) ja kahe rattameeste pataljoni maalesaamist. Vastupanu ei olnud, sest vaenlane puudus, ja niipea kui maabumine lõppenud, saadeti I rattameeste pataljon lõuna poole, et Kuresaare-Orisaare tee läbi lõigata, kuna muu osa edasi tungis, et Muhu tammi pää oma kätte saada. Jalgvägi liikus edasi saagiks saadud hobustel ja kaarikutel. Pammana väesalka saatvad laevad tungisid edasi Kassari lahte, Saare- ja Muhumaa vahelisse vette, ning tõrjusid tagasi järkjärgult kõik Vene merijõud, mis Muhu väinale lähenesid.

Demonstratsioonid merel Sõrve ja Kihelkonna vastu viidi täide, kuid venelased ei vastanud nende päale ainuma paugugagi. Sakslased asusid, vististi ilma et neid oleks segatud, Irbeni väinas miinivälju puhastama ning teed Riia lahte avama.

Kui 42. diviis Taga lahes maale oli tulnud, saatis ta kolme pataljonilise salga kahe patareiga lõun poole, et Kihelkonnal asuvaid aerodrome ja traadita telegraafi jaama ning siis Sõrve poolsaare ja ta patareid vallutada. Ilma et nad suurtükke, kuulipildujate või kaevikmüüserite maalelaadimist ootama oleks jäänud, saatsid 42. diviisi pääjõud parema külje kaitseks rattameeste III pataljoni Kuresaare poole, IV ja V rattameeste pataljoni pahemal tiival hoides, ning marsisid siis kahes kolonnis idapoolse, Muhu sihis. Väljasaadetud salk vallutas vastupanekuta Kihelkonna 13. hom., võttes 500 vang ja 15 suurtükki. Siis saatis ta ühe pataljoni Kuresaart vallutama, ning edasi, lõuna poole surudes, sai 15-dal kell 12 päeval Sõrve garnisoni allaandmisel 28 ohvitseri ja 1140 meest vange ning vallutas Sääre 12 tollilise patarei. Vahepääl oli lahingeskadri, ilma Sääre patarei langemist ootamata, Riia lahte tunginud. Kahe, põhjast ja läänest, saadetud salga atakeeritud, langes Kuresaar 15. oktoobril.

Kaks rattameeste pataljoni ja kuus pataljoni 42. diviisi pääjõude liikusid, suurtükide järgnedes, Muhu poole, sattusid esiteks kerge vastupanu päale, kuid õhuluure abil saadi sellest kergesti üle. Õhuluure teadetest seisukorra üle ergutatud, jõudis eelmine rattameeste pataljon, liitudes väga halbalad pehmetel teedel, Muhu tammi celsesse Orisaare 14-dal kell 8.30 e. l. ning jalgväe eelosad kell 4 p. l., tehes 33 miili 37 tunniga. Nad olid peaaegu hiljaks jäänud. Pammana salk, kes 12-dal hilja Orisaare oli jõudnud, oli 13-dal esiteks vangi võtnud hulga ohvitseri ja ametnike, kes olid piüdnud Muhusse pääseda, ning siis ambulantsi kolonni ja 130 vankert ohvitseride bagaashiga. Seega oli ta oma kohalolekust märku annud. Hiljem, päeval, tungiti salgale kallale ja et tal laskemoonast puudus tuli, suruti ta tagasi, ning Vene varustuse evakuereerimine Muhu tammi kaudu sai võimalikuks. Taga lahe vägede toetusel võeti 14-dal Orisaar ja Muhu tammi pää uuesti tagasi. 15-dal, kui kõik Saksa jõud kohale olid jõudnud, piirasid nad venelased sisse, ajasid nad lõunapoolse vastu randa, kus väikesel poolsaarel 63 ohvitseri ja 5000 meest 14 kahuriga, just kaks tundi enne kui laevad neile appi jõudsid, alla andsid.

16-dal ja 17-dal pommitasid sakslased nii maalt kui merelt Muhu tammi kaitseseisukohti ja lähemisteid. Vene eskaader, kaotades ühe lahinglaeva ja ristleja, põgenes põhja poole, kuhu neile keset Soome lahe kaljustikku ja tundmatuid miinivälju sakslased järgneda ei julenud. 17/18-da ööl, kui sakslased Muhu lõunalaäne osas ühe kompanii maale olid saatnud, et säält kallal tungi simuleerida, võtsid nad 18-dal kell pool üks öösel tormijooksuga 3000 jardi pikkuse Muhu tam-

*) Rolf U m R i g a u n d O e s e l .

Piirivalve elust.

Eesti ja Läti piirivalvurid ühinenud.

mi. Venelased jätsid jälle omad seisukohad. Kell 3 e. l. olid sakslased oma suurtükiväe üle viinud, ning kell 11 oli nende käes hää sillapää. Üks Vene kindral, 600 ohvitseri ja 5000 meest andsid vangi. Teised, sääl hul-

gas „Surma pataljon“, püüdsid paatidega mandrile põgeneda, kuid suurtüki tule all langes neist vangi tuhande mehe ümber. Ülejäänud vähesed venelased Muhu saarel vangistati.

14-dal saadeti Hiiu saare lõuna tipul laevadelt dessant maale. Päeva jooksul ja järgmistel päevadel surus ta edasi maa sisemusse, kuid tuli iga ööse laevadele tagasi. 18-dal ühinesid salgaga mõned rattamehed, ning 18/19 ööl, kui Muhu oli vallutatud, saadeti jalgvägi Hiiumaale. Saar on väga metsane. Kuid venelased ei pannud vastu, kulutades oma energia kõige põletamiseks, mil vähegi väärtust. 21-eks oli terve garnison, 3700 ühede, 1200 teiste andmeil, vangistatud. Vähemad saared vallutati laevastiku poolt, ning olid 20-daks kõik sakslaste käes.

Ekspeditsioon läks algusest kuni lõpuni nii, kuidas kavas ette oli nähtud, ja sakslastel ei tulnud kunagi ootamatu olukorraga rehkendada. Tuleb tähendada, et kuigi operatsioonist nii maa kui merevägi arv võttis, seisid nad mõlemad ühe ja sama väljapaistva sõjaväelase juhatuse all. See oli uudsus.

Operatsiooni mitmesugune tegevus oli hästi läbi mõeldud, ning maa ja mereväe koostööamine hoolega kokkukõlla viidud. Üks toetas teist. Merejõud, kui nad endale tee olid rajanud, tegid näilisi kallaletunge ja katsid vägede maalesaatmist. Väed saadeti maale vallutama patareisid, mis seks liig tugevad, et nendega võitluse astuda või neile läheneda. Edasi kaitses laevastik vägede edasitungi külgedelt ning keelas, kui ainus maine pääsetee võetud, vastasel merd kaudu põgenemist. Kindral Schwarte loeb seda „ühaks tähtsaima sõjaajaloolistest sündmustest, mil tuleviku kohta suur tähtsus“. Mida näeb ta siis öieti ette? Üldse ei ole, mis pääoperatsiooni puutub, siin midagi uut. Üks või paar abikallaletungi ning üks või rohkem pette dessante on aastasadu olnud dessandi tegemise, jöest ülemineku, kindluse ründamise või kaevikjõone vallutamise strateegiliseks aluseks ning on alati õnnestunud kui korraldus ootamatusega on ühendatud.

V. K.

„Voennõi Vestniku“ № № 18, 19 ja 20 ülevaade.

Kirjutuses „Tsaari valitsus ja mäelaste ning Kesk-Aasia elanikkude väeteenistus“ ja „Rahvuslikud väeosad ja nende organisatsioon“ käsitab M. Saharov küsimust, kuidas mittevene rahvusi väeteenistusele kaasa tõmmata. Tuues 20. numbris väljavõtteid sõjaministeeriumi ettekandeist muulaste väeteenistuse kohustusest vabastamise kohta, tähendab autor, et Nõukogude Liidus on tulevikus kõigil rahvustel omad rahvuslikud väeosad täieõigusluse alusel punaväe teiste väeosadega.

Nr. 19 tähendab M. Saharov, et läinud aasta novembris võttis Revolutsioonilise Sõjanõukogu täiskogu vastu rea täiendavaid otsuseid rahvuslike väeosade loomise kohta punaväes.

Täiskogu arvas tarvilikuks uute väeosade formeerimise vabariikides, kus senini rahvuslikud formatsioonid puudusid (Kasaka, Karjala, Burjato-Mongooli, Tataari ja Bashkiiri vabariikides), Põhja Kaukaasuse autonoomsetes oblastides ja uuesti loodud ning Nõukogude liitu astunud Usbeki, Turkmeeni, Tadshiki vabariikides ja Kara-Kirkiisi autonoomses oblastis.

Kirgiisidele (praegu nimetatakse kasakateks), turkmeenidele, mäelastele, kui sündinud ratsanikkudele, formeeritakse ratsa väeosad, Karjalale — küti väeosad, Kesk-Aasia mägisel maal ja stepides mäe kahurvägi.

Rahvuslike väeosade loomisel jagatakse rahvused kahte liiki: a) need, kes enne väeteenistuse

kohustust on täitnud, nagu ukrainlased, valge-venelased grusiinid, armeenlased, tataarid, bashkiirid ja teised, b) kes sõjaväes teeninud ei ole, nagu usbekid, turkmeenid, tadshikid, kara-kirgiisid, türkklased, mägestiku rahvad, burjato-mongoolid, jakuudid, karjalased ja t.

Rahvustele, kes enne sõjaväes on teeninud ja kellel suuremalt osalt juhtiv ning poliitiline kaader olemas, luuakse rahvuslikud väeosad vastavate vabariikide territooriumil asuvatest punaväe osadest, neid osasid järkjärgult rahvuslike elementidega täiendades.

Väeosade formeerimist rahvustest, kes sõjaväes teeninud ei ole, kavatakse järkjärgult toimetada. Kõige päält on otsustatud luua juhtide kaader, selle järele on kavatsus vähemaid osasid prooviks formeerida ja alles päälle selle rahvuslike osade täielikule formeerimisele ja kohustusliku väeteenistuse sisseadmisele asuda. Väeosad on otsustatud luua kaadri, ja mitte territoriaal iseloomuga.

Kuna mai kuul s. a. peetud sõjakoolide kongressil tarvilikuks tunnistati mõnedes rahvuslikes sõjakoolides õppeaega 5—6 aasta päälle kindlaks määrata, siis võib teise liigi rahvuslike väeosade (enne väeteenistusest vabastatud) formeerimine vaevalt rutem sündida.

Rahvuslike väeosadest välja jäänud rahvuslikud vähemused kavatakse järjekorralistel sissekitsumistel koondada üksikute ringkondade järele,

formeerides neist kompaniisid, eskadrome ja rühmi punaväe numberüksustes.

Autori arvates „annab niisugune koondamine võimaluse nende hulgas poliitilist haridustööd laiendada ja süvendada, sest et seda siis emakeeles tehakse. See annab kahtlemata niisuguseid tagajärgi, mida siis vaevalt loota oleks, kui rahvuslikud vähemused üksikute väeosade vahel ära jaotataks“.

Autori lõpulause näitab, missugune siht valitsusel rahvuslike väeosade loomise juures on — nimelt poliitilise kihutustöö siht ja ka lootus tulevikus oma võimu Venemaal mittevene väeosadele toetada.

Viimane mõte leiab kaudset kinnitust Levitshevi kirjutuses „Territoriaal diviiside rügemendi koolidesse vastuvõtmise küsimuse üle“ (nr. 20).

Frunse ütelse järele on pool osa diviisidest territoriaal-komplekteerimise süsteemi peale läinud, mis „sõjajõudude organisatsiooni aluseks on“.

Kuid see käis ainult sõdurite koosseisu kohta. Kõik territoriaal diviiside juhtide koosseis komplekteeritakse eksterritoriaalsuse põhimõttel. See käib ka noorema juhtiva koosseisu — jaotlemate kohta. Rügemendikoolid, kus nad oma ettevalmistuse saavad, on organiseeritud kaadriosades maksva teenistuskorra alusel ja komplekteeriti läinud sügisel kõik, peale Ukraina, eksterritoriaalsuse põhimõttel, kuid ainult ringkonna meestest. See andis ringkondadele võimaluse sõjaväeliste komissariatide peale vahetumalt mõjuda inimeste valiku mõttes rügemendi koolide jaoks territoriaal diviisides. Autori sõnade järele olid rügemendi-koolide formeerimise küsimuse otsustamise juures otsustavaks elementiks poliitilised motiivid seda enam, et nende koolide organiseerimise peamotiiviks oli garnisonide loomine territoriaal diviiside tsentrites. Silmaspidades poliitilist momenti „peavad need koolid olema ustavaks sõjaliseks jõuks omas raioonis mõne „antonovstshina“ ja muu sarnase kordumise puhul“ (Antonov juhatas Harkovi kubermangumässu).

Levitshev leiab, et ei ole kaugeltki kindel, kas siis, kui Kurski kubermangu mehi näiteks Jaroslavl'i ümber paigutada, nad enesest tugevamat kaadri jõudu kujutavad. Ja edasi, et „kui sellest seisukohast välja minna, et noorema juhtiva koosseisu territoriaalne komplekteerimise põhimõte territoriaalsetes diviisides täiesti vastuvõtmata on, siis on ta seda rohkem vastuvõtmata rahvuslike väeosades, kuigi see põhimõte seal mitte ükski noorema, vaid ka vanema juhtiva koosseisu kohta maksev on“.

Autor on kindlasti noorema juhtiva koosseisu territoriaalse komplekteerimise süsteemi poolt kubermangu ehk diviisi ringkonna piirides.

Nendes komplekteerimise raamides on võimalus:

1. Väeteenistuseelse ettevalmistuse ajal mehi diviisi rügemendi-koolide jaoks välja valida.

2. Diviisi raioonis noorema juhtiva koosseisu tagavara pidada, mis selle osaga ühendatud on, kellega ta sõtta läheb.

3. Vahelduva koosseisuga nooremalt juhtivat koosseisu pidada, kes oma eelmise teenistusega territoriaal diviisi kaadris on seotud ja orgaaniliselt kokku kasvanud väeosa kaadriga ja väeosa muutuva koosseisuga.

4. Noorema juhtiva koosseisu näol kindlat koondust pidada, millele sissekutsu- miste vahel võib organiseerimise töös toetada.

5. Mobilisatsiooni läbiviimist hõlbustada.

Rõhutades territoriaal diviiside rügemendikoolide komplekteerimist territoriaalsuse põhimõttel, kirjutab Levitshev, et „territoriaal diviisi nelja rügemendilise kooli (3 küti rügementi ja 1 kahurväe rügement) komplekteerimises järjekulult ka niisuguses komplekteerimise ringkonnas kui Tsherniigovi kubermang, võib neid kohti täielikult komsomolide ja kommunistliku partei liigetega täita“.

Nõnda näeme, et nõukogude valitsus usaldab mittevene rahvuslike väeosasid rohkem kui vene territoriaal diviise.

Kirjutuses „Muutuva koosseisu ettevalmistus esimeste õppekogumiste ajal“ peatab Aleksejev muutuva koosseisu õppeprogrammi juures territoriaal diviisides üksikasjalisemalt.

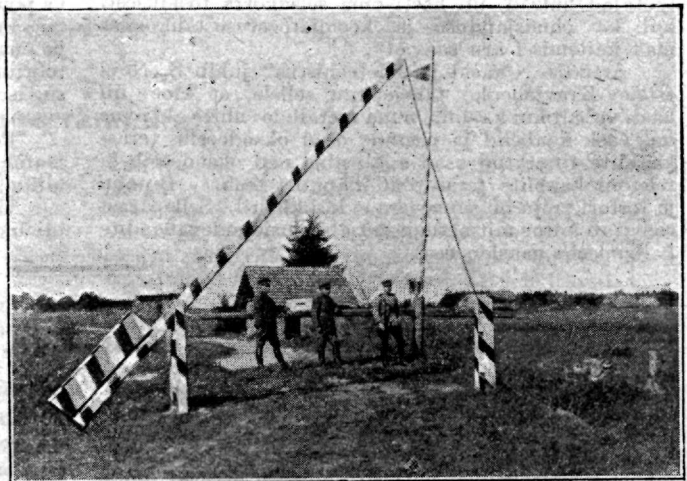
Vaadeldes kirjutuses „Territoriaal ratsavägi“ mitmesuguseid viise, kuidas territoriaal ratsaosasid hobustega varustada, jõub Ilmelnikov otsusele, et vahelduv koosseis tuleb sissekutsuda oma hobustega sõjaväelise hobuseteenistuse kohustuse korras.

Laskeasjandust käsitlevate artiklite hulgas pälvib tähelepanu Feldmanni kirjutus „Segadus laskeasjanduses“. Toonitades, et endine sõjavägi ei lasknud halvasti, kirjutab autor: „Mingisuguseid laskekabinette ega nurke endine kasarm ei tunnud, laske komiteesid suuremal arvul tal ei olnud; sport tema praeguses seisukorras oli temale ka tundmata. Igalpool valitses sõnaline õppeviis; ei olnud mingisuguseid rühmalisi, komplektiivseid ega laboratoorseid metoode, kuid siiski oli laskeasjandus endises sõjaväes parimal järjel.“

Milles seisab selle põhjus? Milles juurdub meie viga? Minu arvates selles, et meie, elule kahjuks liiati palju rõhku metoodikale paneme, üleliigseid sõnu seal tarvitame, kus ainult praktiliste abinõudega tegutseda tuleks, et meie padrunite andmisega kitsi oleme ja lasketiire ei raatsi ehitada, et meie igat kopikat kokku hoiame, kuna meie aga teisest küljest samal ajal rublasid välja anname; lõpuks käskude, instruksioonide rohkuses, mis kõik üksteist täiendavad, muudavad ja seletavad, nii praktilistes küsimustes, kui laskeasjanduses segadust toovad ja praegu keskmise juhtiva koosseisu niisugusesse seisukorda panevad, et ta midagi ei oska peale hakata.

Nõrga laskeettevalmistuse pääpõhjuseks peab autor juhtide ettevalmistamattust ja kulunud materjali.

Piirivalve elust.

Läbikäigu punkt Pollis.

Kirjatükis „Meie vead“ kirjeldab M. Panin, kuidas 285-as rügemendis 1898, 1899 ja 1900 aasta territooriaalväelaste kuulipilduja asjandust rühmalise metoodi järele õpetati. Kompanii jaotati 5 gruppi viie instruktoriga, kellest igaüks ühte osa kuulipilduja asjandusest seletas. Poole tunni ehk tunni pärast vahetavad grupid. Õpetamise juures mingisugusest järjekorrast kinni ei peeta. „Instruktorid väsiwad väga ära, kuid punaväelased ei saa nii lühikese aja jooksul millegistki aru, vaid käivad gruppide kaupa ühe instruktoriga juurest teise juure, ilma et neilt midagi suudaks omandada. Instruktorid aga tüdinevad ühte ja sedasama rääkides niivõrd ära, et nad asja vastu täiesti ükskõikseks jäävad.

Märkuses „Metoodiline nõrkus“ kaebab P. Ivanov, et kompanii ja rügemendi ülemad on punaväes algusest peale nõnda harjutatud, et neile iga päeva jaoks üksikasjalikke juhatusi antakse, nõnda et nad ilma nendeta enam läbi saada ei oska.

Sellepärast ei tunne keskmine juhtiv koosseis kunagi, et ta vastutav oleks õpetamise eest omas kompaniis. See seisukord on sellest tekkinud, et vanem juhtiv koosseis keskmit juhtivat koosseisu ei usalda, et ta keskmit juhtivat koosseisu mitte küllalt ettevalmistatuks ei pea sellele ülesandele, mis temal kompani õpetamise juures õigupoolest täita tuleks.

Kahes artiklis „Vastukallaletung“ ja „Kohmakus“ nõuab A. Numanov, et väeosasid ja nende juhte tuleks rohkem õpetada manööverimises ja vägede juhtimises.

Kirjutustes „Liikuv laager“ — G. Hahanjak, ja „Liikuva laagri kogumised“ — A. Tereshkov, leiame uuel kujul punaväe püüde laagri ajal alati liikumises olla, mis muudab sõjaväe mingisuguseks „hulkuvaks“ laagriks. Muidugi ei vaidle keegi selle vastu, et õpetamine sünniks mitmekesisel maastikul, kuid liiati sagedana liikumine ei tohiks päris õpetamist halvata.

Revolutsioonilise sõjanõukogu esimehe asetäitja J. Unshliht näitab artiklites „Vabatahtlik keemik“ (Dobrohim), „Vabatahtliku õhulaevastiku selts“ (ODV F) ja „Sõjateaduslik selts“ (VNO), et tuleviku sõjas valitsevad õhulaevandus ning keemia, ja kutsub sellepärast kõiki sellele sõjalise ettevalmistuse alale väärilikku tähelepanu jagama.

Näidates, kuidas nende küsimuste kallal Euroopas ja Ameerikas töötatakse, kirjutab ta: „Sellepärast on loomulik, et üleskutsed lennukisi ehitada ning keemia tööstust arendada Liidu töötavate rahvahulkade keskel elavat vastukõla leidis. Vabatahtliku õhulaevastiku selts, kes kahe aasta jooksul 2.500.000 liiget koondas, ja „Vabatahtlik keemik“, kes sai samuti aasta jooksul kuni 1½ miljoni liiget, näitavad, et töötajad hulgad nii hästi oma seisukorra tõsidusest, kui ka õhuasjanduse ja keemiatööstuse tähtsusest maa kaitsmisel aru saavad.“

Artiklis „Gaasid ja sideteenistus“ juhib S. Nevtschaev-Kravtshenko tähelepanu sellele, et kloor nii hästi vabalt kui ka ühinenuna metallide suhtes aktiivne on, vask kaabelid ja riistade osad oksüdeerib, teraskaablite tinutatud osad avab ning nad oksüdeerib ja telefoni kaablite teras osad hapraks teeb. Broomi ja fosfori mõju on samasugune kui klooril. Sellepärast soovib autor mitmesuguseid abinõusid sidevahendite kaitsmiseks gaaside eest.

Kirjutuses „Optilised instrumendid laagris“ soovib N. Sinjavski oma sõjakogemuse põhjal 1922 a. Turkestaanis sidet laiemal määral heliograafi ja temaga kaasas käivate Zeissi ning teiste lampide tarvitamisele rajada.

Kirjutuses „Õhuväe seljatagune“ soovib A. Nasarov juba rahu ajal igas operatiiv suunas „tugi-aerodroom“ organiseerida. Igal tugi-aerodroomil peaks olema liikuv operatsiooni baas, mis võimaluse annaks enesest sõja ajal vähemalt kolm eelbaasi välja saata. Liikuva baasi mahajäänud osad jaotatakse ära sõlmjaamade vahel ja täidavad vahepealse ladu ülesannet.

Kirjutuses „Õhuväe ülesanded sõja algamisel“ tähendab E. V. Teslenko, et õhuväe suhtes nõrgem pool suudab tugevamale poolele ainult siis vastu panna 1) kui ta vaenlase pealtnungi teel sillad purustab ja 2) mürgiste, peajasjalikult püsivate gaasidega need raioonid täidab, kus sillad puuduvad. Selle järele vaadeldakse õhuväe ülesandeid strateegilise maakuulamise, side, oma vägede toetamise ja vaenlase vägede segamise alal.

Kirjutuses „Käsk nr. 1515 ja poliitilise haridustöö kabinetid“, näitab S. Rabinovitsh, kuidas need kabinetid väeosade juures sisse tuleksid seada ja toob näitena kuulise programmi vanema ja keskmise juhtiva koosseisu üldhariduslikuks ettevalmistuseks ühiskonnaõpetuse, looduseõpetuse, matemaatika, maadeteaduse ja kirjanduse alal.

Kirjutuses „Kuu aastat seltsimees Tolmatshevi nimelise sõjapoliitilise akadeemia elus“ toob Reutski järgmisi andmeid selle poliitiliste tegelaste kooli üle. Koosseis on töölisti 64,5%. Kommunistliku partei liikmeid on 100%, nendest 78%, kes kommunistlikku parteisse peale 1919aasta partei nädalat astusid. 35,5% praegusest kuulajate koosseisust algas tööd sõjaväes juba punakaardi ajast. 4% kuulajatest on sõjaväes punaste komandööride praktilise kooli läbi teinud. 6,5% kuulajatel on 1—2 punase lipu aumärki.

Viimasel ajal tulid akadeemiasse üle mereväe sõjapoliitilise akadeemia kuulajad. Nõnda on kõigi väelike poliitilised juhid ühte akadeemiasse koondatud.

Õpeaeg on 4 aastat, õpekava sisaldab mitmesuguseid aineid: a) üldhariduslikke teise järgu kooli ulatuses, b) ühiskondlik teoreetilisi sõjakooli komandööri kursuse ulatuses, b) sõjateaduslikke — keskmise juhtivale koosseisule tarvilikus ulatuses, kuid palju sügavama orientatsiooniga, d) parteipoliitika alal, mis akadeemia põhiaineks on. Peale selle on akadeemia alaline side sõjaväega tööstustele ja osalt ka põllumajanduslikkude parteiorganisatsioonidega.

Poliitilise haridustöö õppetool muutub ikka enam ja enam vabariigi poliitilise valitsuse (PUR) laboratooriumiks. PUR'i ülesandel töötatakse läbi mitmesuguseid küsimusi, näiteks poliitilise haridustöö kahe aastase programmi küsimus punaväes.

Peale Sinovjevi kommunistliku ülikooli on Tolmatshevi akadeemia tähtsamaks propaganda jõudude allikaks Peterburis.

Üldiselt peegeldub punaväe elu ajakirjas üsna täielikult ja väärib sellepärast tõsist tähelepanu.

E. V.

Nuiasõda.

Soomes, Ilmajöel, pühitseti 4. ja 5. juulil s. a. suure pidulikkusega „nuiaemeeste“ mälestust ning neile püstitatud mälestus-märgi avamist. Pidulikule aktusele olid ilmunud Vabariigi president Relander, peaminister Tulenheimo, mitmed valitsuse liikmed, seltskonna tegelased ja määratud arvul rahvast, kes kokku olid tulnud austama „nuiaemeeste“ mälestust.

Kahjuks ei luba „Sõduri“ ruum laialdasemalt ja üksikasjalisemalt peatuda „nuiasõja“ ning „nuiaemeeste“ juures, vaid tuleb ainult üldjoontes valgustada ühte verisemat ja kurblikumat ajaloolist Soome rahva elukäigu, ilma asjakäigu mõduandvatesse teguritesse süvenemata.

Kuueistkümmendama aastasaja lõpul olid Soome talupojad selleaegse maavalitseja Klaus Flemingi koormava survevalituse tagajärjel kuni äärmuseni viidud, eriti Põhjamaal

Hertsog Karli poole pöördud talupoegade palved jäid tagajärjetuks, sest Fleming säältpoolt antud vabakirju ei tunnistanud, vaid tegutses ja toimis nagu seda ise hääks arvas. Eelmiste aastate rahutustele järgnes 1596 a. avalik mäss. Detsembri kuul eel-pool nimetatud aastal algasid mässulised kolmes salgas tegevust. Mässu juhiks oli keegi Jaakko Ilka. Tema ja Yrjö Kontsa juhatasid ka suuremat mässuliste salka. Ettevõtte ei õnnestunud. Flemingi ja tema väejuhtide poolt aeti vastuhakkajad veriselt laiali või tapeti maha. Põhjalaste poolt laiialt laotatud mässutuli süttis ja võttis hoogu ka Hämes ja Savos, eriti viimases maakonnas, kus juhtideks olid Tahvo Hänninen ja Paavo Tuomahainen. Kuid ka siin rauges kangelaste jõud, mitte vastaste arvulise ülekaalu tõttu, vaid otustavad olid — vastase parem relvastus ja, nagu varemaltki, üksmeele puudus talupoegade juures.

Oli hetki, kus „nuiaameestele“ õnn vastu naeratas kui verisel võitlusväljal üldse naerust juttu võib olla! Fleming oli nimelt oma asemiku, Abram Melihoripoja põhjamaale saatnud, kes seal Ilka, Kontsa ja teised mässust osavõtjad vangistas ning ärahukkas. See samm aga ei suutnud uue mässu lahtipuhkemist takistada. Uue ettevõtte eesotsas seisid nüüd Rootsist hertsog Karli poolt saadetud saadik Israel Lauripoe ja talupoeg Hannu Kranck. Viimastel õnnestas Abram Melihoripoe väikse kaitsjate salgaga tabada ning vang võtta. Kuid see oli ka kurbmängu eelviimane vaatus. Fleming, asjast teada saades, ruttas oma ratsaväega kiiresti kohale ja 24. veebruaril 1597 a. löödi tema ja „nuiaameeste“ vahel Ilmajöel, Santavuori juures, otsustav ning verine lahing, mis „nuiaameeste“ täieliku purustamisega lõppes. Israel Lauripoe põgenes. *Kranck loogus vang. Mäss oli maha surutud. Maa laastatud. Umbes 3000 elujõulist talupoega oma elu võitlusväljale jätnud.*

See on üldjoontes „nuiasõda“. Oma nimetuse on ta ajaloo kirjutaja arvamise järgi sellest saanud, et talupojad olid varustatud muu seas „nuiaadega“, kui lõokrelvadega.

Mälestusmärgi avamisel ütles pääminister muu seas kokkuvõetult järgmist:*)

— Kahe asja eest on rahvad alati võidelnud — vabaduse eest sisemistes asjus ja iseseisvuse eest muulaste vastu. Et viimane esimesest palju kallim on, seda on rahvad tegelikult näidanud ja teoga tunnistanud. Praegune sugupõlv, kes rahvusliku iseseisvuse

selle täielikumas väljenduses saavutanud, austab nende mälestust, kes koduse vabaduse eest kangelase surma surnud, sest ilma selle vabaduseta oleks iseseisvus sisuliselt kindlasti teistsugune olnud, kui üldse võimalik, samuti nagu rahvaski oleks kindlasti teistsugune olnud.

Ajalugu ei ole mitte ainult mälestuste raamat, vaid see on ka raamat, millest rahvas, kui ta elada tahab, õppima peab. Ja see ajalugu nõuab kõige päält iseseisvalt rahvalt isikliku, poliitilise, majanduslike ja kultuurilise iseseisvuse tingimata teostamist. Elu ja olemine tuleb nõnda korraldada, et iseseisvus ja sise-mine vabadus kindlal alusel põhjenevad ja et kõigil kodanikel oleks võimalus loovat tööd teha isamaa hääks. Teiselt poolt tuleb nuiasõda meelde üksmeele saavutamist ja et praegust rahulisemat vaheaga mitte omavaheliste kisklemiste pääle ei raisataks. Viimases suhtes on asi halb. Kistakse vanu asju esile, mis ühistööd aga sugugi ei edenda ega ühtlase tegevussuuna leidmist ei kergenda. Loomulik on, et leiduvad eri poliitilised rühmitused, kellel oma eri ilmavaated. Kuid kui üldine kasu seda nõuab, siis peaksid need rühmitused oskama leida omavahelist kokkulepet, mis rahuldaks niihästi ühe, kui ka teise ilmavaate esitajaid. On aga ka loomulikult niisugusi küsimusi olemas, rahva elu ja surma küsimusi, kus mingisugune kompromiss küsimusse ei või ega saagi tulla. Kuid tuleks kindlasti ära hoida kolmandama ja neljandama järgu tähtsusega küsimuste üle vaidlemast, peab oskama lahutada suuri asju väikesist asjust.

Nagu praegu mälestatakse neid mehi, kes kolmsada aastat tagasi end ohverdanud asja eest, mida Soome rahva õnn siis nõudis, nõnda saavad ka, kui aastasajad jälle mööda veerenud, tulevased sugupõlved praeguse sugupõlve tööd hindama. —

Sarkofaagi kujuline mälestusmärk, mis peab jäädvustama Santavuori võitlust, on 20.000 klg. raskusest kivilahmakest välja raiutud ja karedalt tahutud. Eelkõige on kivisse vahtatud bronkskiri: „Nuiaameestele“ (Nuijamiehille). Mälestuskivi on püstitatud idapool Ilmajõe ning mõjub valdavalt ja pühalikult.

Kuna meie vennasrahvas nüüd oma läinud aegade kangelastele väärilise mälestusmärgi püstitanud, siis, kas ei ole see mitte kaudeks meeluletuseks, et ka meil on omad „nuiaamehed“ olemas, („Harju sõja“ kangelased — Toimetuse märkus), kes rahva vabaduse eest pimedama, aastasadadid kestva orjaõõ saabumise eelõhtul kallima inimliku varanduse — oma elu — ohvriks töid, kuid kellele kangelasteõid ähvardavad unustuse rüppe vajuda. Kas tõesti ei peaks veel aeg kätte olema jõudnud nende tegelikuks mälestamiseks

A. R.

Laagerrännakult.

See oli heinakuu 15-es päev, mis lõppeks üle paljude, nagu eestpõgenevate tähtpäevade osutus kindlaks 2-se diviisi Suurtükiväe laagerrännaku esimeseks päevaks. Eeltööd olid teadagi juba varem tehtud ja kui võiski midagi veel korraldamata jäänud olla, siis oli see igatahes hiljem esheloniga järeltulijate mure.

Viimase õõ magasin talilikas, sest ruumist olid magamisasemed juba koristatud. Virgusime juba päikesetõusul. Veel mõni tund askeldamist, kärsitult sinna-tänna töttamist ja juba olemegi liikvel. Meie esmane tee läks läbi varahommikuse linna Tähtvere mõisa, kus ühinesime kogu rügemendi rännakkonnaga.

Mingi pidulikkuse omandas Tähtvere põlispuude rohelusse varjunud härrastemaja lähidus. Orkester.

*) „Suomen Sotilas“ nr. 28—29 s. a.

Lumivalgeid ja veripunaseid lilli arutult, suurte kobarate kaupa lahkujail rinnas. Puude vahel helendamas ohvitseride toredaid daame; taamal, traat-aaia taga arutu rivi sõdurite sitsiseid tüdrukuid — otsegu pikk rida kuivama riputatud kirevat pesu. Kõik omal kohal: käepigistused, rätilehvitused, viimased einepakikeste ulatused ja, võib olla, isegi lahku-missuudlused kusagil roheluse tiheduses. Ainult pisarad puudusid märgataval määral. Oli ka see lah-kumine ju ainult mängusõtta minek, kus surmasaa-mine või jäljetult kadumine mitte just kõige hõlpsam.

Algas liikumine. Orkester ja osa tulijaid saatsid meid Jänese sillani. Sää! väike peatus ja edasi! Puhunud hobuste perud sammud viisid meid peagi nükaugale, et Tartu tuttavad tornid sukeldusid juba

kõrgenduste ja metsatukkade taha. Ja maa ümbritses meid täies oma suviheledas avaruses.

Teeveeres nurmedel kõikjal kibe töö. Ja mida kaugemale linnast, seda kauemaks jäid teeääres töötajate eitede-taatide päiksepölenud kaelad õieli. Ent aiva uusi vaateid ja uusi ümbrusi veeretasiid jõud-
sasti veerevad kahurrattad meie eele.

Nõnda terve nädal rändamist. Iga öömaja uues paigas, (alati asundustes), kus pikk õhtupoolik elavat liikumist — piima, munade ja mõisatüdrukute pärast ringi jooksmist. Siis õõ hilisem pool rahulikku puhkamist, et hommikul vara jällegi ärgata, ivake aega askeldada ja jälle minna mustlasena teele.

Oli toredaid kohti Tartu- ja Järvamaal, kust läbi sõitsime; alati midagi hoopis uut. Purmanni ja Kukulinna mõisate ümbruses toredad maastikpildid ja Saadjärv, Kuristas hakkaja ja kõigile lahke assistendi preili, kellelt lust oli osta kirjude lehmade piima, Preedis jõgi jääkülma allikveega ja järv väh-

kidega-kaladega. Järva-Jaanis hulk rahvast ja lumi-valgeid leeritüdruid, Jänedal palju põllukultuuri, vana luigepaar, jõgi, järv ja lõpmata muudki loodusilu.

Samuti nagu kõik seegi, ei saa ununeda ka õhtused ülelugemised rännakul: õhtud alati lõpmata ilusad, taevas õhetamas loodangpunas üle avarate nurmede, tasased õhtutuuled hõljutamas niidetud ristikehina lõhna. Signaale tuhatkordselt kajastamas alati uued metsad ja maad. Ja siis: Mu isamaa...

Viimne rännakpäev mõõda kõrvetavaid liivanõmmi tuuletumas päiksepalavuses oli otsekuu väikseks treeninguks meie mürisevale, palju higi ja vaeva nõudvale suvitusele. Saabusime õhtul. Veel sekel-
dusi kuni hiljani ja siis suplema Jägala jõe sooja vette. Enne magama minekut nägime, kuis meie veltveebel, kes tulles „leinama“ pidi jätma oma vastkihtatud pruudi, hoolega kujundas oma toa akna alla tasasele liivale valgeist kividest suure südame.

Uni oli imemagus.

M. Rd.

Sõjaväelised teated välisriikidest.

Läti.

Läti sõjaväe spordi klubi.

Läti sõjaväes antakse suurt tähtsust spordile. Sellest osavõtmine on vabatahtlik ja väljaspool teenistuse aega. Peateguriks sellel alal on sõjaväe spordi klubi (Armijas sporta klubi), millel osakonnad kõigis suuremades Läti linnades. Pääle osakondade on veel pea igal rügemendil ja ka vähemal väeosil oma spordisalk.

Spordi klubil on suured teened spordi edendamises sõjaväes. Ta töötab käsikäes sõjaväe sundusliku kehalise kasvatusega, seda kõigiti toetades. Sundusliku kehalise kasvatuse instruktor võtab ka osa sõjaväe spordi klubi esitusest.

Spordi klubi tähtsamaks edusammuks võib nimetada eeskujuliku spordiplatsi asutamist Riias, mis võib oma avaruse poolest väljamaa omadega võistelda. Praegu on spordiplatsil käsil laskeplatsi ümberhitamine. Uus lasketiir saab 300 m pikk ja nii lai, et 6—9 inimest korraga lasta võivad. Plats ehitatakse väljamaa eeskujul uuematele nõuetele vastavalt. Pääle selle asuvad spordi platsil: jalgpalli võistluste plats (105×70 m), jalgpalli treeninguplats (92×55), 4,8 m lai jooksu tee 400 m pikkuses, otsekohene jooksu tee 140 m pikkuses ja 12,5 m lai. Kaugus- ja kõrgushüppe jaoks on teed nii korraldatud, et võib kahes vastupidises sihis korraga hüppata. Pääle selle on platsid veel oda ja ketta heitmiseks kuuli tõukamiseks, ning kõrgushüppe jaoks. Spordi platsil on päält-vaatajaile umbes 2250 istekohta. Platsi niisutamiseks on sisse seatud veevärk. Riietuse ruumides on auru vannid, kus võimalik 5 inimesel end korraga pesta. Platsi valgustatakse elektriga. Igal talvel korraldab klubi spordi väljalüüvälja, mis kõigile sõjaväelastele maksuta tarvitada. Suvistele võistlustele võivad korraga pääseda ainult 100 sõjaväelast maksuta. Kõigil Riia garnisoni väeosadel on spordiplats tasuta tarvitada.

Riia garnisoni sõjaväe osadest on spordiklubi moodustanud 2 jalgpalli ja 1 jääpalli komando.

Kõik spordi abinõud ja riided on spordi klubi poolt muretsetud. A. Tr.

Läti ohvitseride ratsavõistlustest osavõtt hipodroomil.

Läti sõjaväe nõukogus oli neil päevil harutusel ratsa ja kahurväe ohvitseride ratsavõistlustest osavõtmise küsimus Riia hipodroomil. Ratsakunsti ja ratsahobuste kasvatamise edendamise mõttes otsustas nõukogu küsimuse jaatavalt, tingimisega, et ratsutajateks peavad kõik olema ohvitserid. Hipodroomi valitsus annab ohvitseridele oma platsi tarvitada ja tasub hobuste veokulud raudteel. A. Tr.

Skoutide sõjaväeline õppus Lätis.

Noorsoo sõjaväeline kasvatus ja riviõppus, mis Lätis sõjaväeteenistuse põhjal maksima pandud, laieneb alatasa. Senini tegid sõjaväelise õppuse läbi ainult Vanagi (kullid), Aissargi biedriba (kaitseliidu seltsi, Tehvijas sargs (Isamaa valvur) ja mõned koolid. Tänavu peavad aga õppuse läbi tegema ka skouidid.

Läti skoutide presidendi kindral Gopperi algatusel asutati Stopinis sõjaväe laager, kuhu skouidid lähevad lühikeseajalisele õppusele. Esialgul saadetakse laagrisse ainult roverskouidid, mitte alla 18 a. vanad. Laagris tuleb elada telkides, kus vastava tasu eest harilikku sõjaväe toitu antakse. Laagris viibimise ajal alluvad skouidid üldisele laagri korrale ja määrustele. Kuna Lätis see algatus alles veel uus, on ta mujal, nagu Poolas, Ameerika Ühisriikides ja Schveitsis juba ammu häid tagajärgi annud. A. Tr.

Poola sõjaväe manöövrid.

Käesoleva aasta augusti kuul korraldatakse Poolas esimesed suuremad sõjaväe manöövrid.

Manöövrite kava on järgmine:

Ratsaväe manöövrid teostatakse Rad-sivillov-Brodõi piirkonnas umbes 12. augustil. Osa võtavad ühelt poolt (punased) üks ratsaväe diviisi ja üks ratsaväe brigaad jalgväe osade, kahurväe, õhuning soomusjõudude toetusel ja teiselt poolt (sinised) 3 ratsaväe rügementi, üks jalgväe rügement kuulipildurpataljoniga, tankide kompaniga, välja kahurväe ja õhujõudude salgaga. Ratsaväe manöövreid juhatab ratsaväe inspektor kindral Rosvadovski.

Jalgväe manöövrid algavad kolmanda armee inspektori diviisi kindral Skerski juhatusel 19. augusti paigu, kestavad kolm päeva ja teostatakse Brodnitsa-Toruni piirkonnas. Poolte koosseis — punased: 1 jalgväe diviis täielikus koosseisus ühes raske kahurväe ja õhujõudude salkadega, sinised: kaks jalgväe rügementi, üks rügement ratsaväge, kerge ja raske kahurvägi ja õhu-luure-eskaader. Manöövri kolmandal päeval korraldatakse kahurväe poolt Toruni poligonil suureviisiline laskmine.

Manöövritele on sõjaministri kindral Sikorski poolt külalistena kutsutud järgmiste riikide edustajad: Prantsusmaa — kindral Gourand, Pariisi kuberner, kol. Laure ja leitn. Daru.

Inglismaa — kindral Yronside, kõrgema sõjakooli komandant.

Itaalia — kindral Grazioli, maaväe staabi ülem, kol. leitn. Tonini ja ritmeister Cavalli.

Tsheho-Slovakkia — kindral Syrovy, staabi ülema abi, kol. leitn. Eljas ja kpt. Trbinski.

Rumeenia — kindral Lupescu, staabi ülem, kolonel Emitresku ja kol. Tupa.

Läti — kindral Radzins, ülemjuhataja, ja kolonel Hartmanis.

Eesti — kindral Tõrvand, staabi ülem, kolonel Buxhoevden ja major Mollin.

Hispaania — kolonel de Mazarredo Vivanco ja ritmeister Custellanos Gendre.

Soome — major Martolla.

Türgi — kolonel Kenan-bey, kõrgema sõjakooli komandant.

Lõuna-Slaavia — sõidab vististi minister Trifanovicz.

Väikeriikide sõjalised jõud.

Daani.

1921 a. sõjaväe reform, mis ette nägi rahuajal üldise peastaabi asutamist ja sõjajõudude jaotamist kolme diviisi, viidi 1924 a. jooksul täielikult läbi. Sõjaväe varustamine moodsate relvadega katkestati Stauningi sotsialistliku valitsuse poolt tehtud väevähendamise ettepaneku tagajärjel.

Lennuasjandus on arenemas. Ka on käsil meriväe suurendamine; praegu on ehitusel 2 allveepaati ja 3 mootor-miinipaati.

1924 a. sügisel korraldati sügismanöövrid.

Suurearvulised sõjalised vabatahtlikkude seltsid on 1924 a. jooksul suuresti kasvanud; ajajooksul on nad sõjaliselt rohkem kokkuliitunud, omades ühtlasema väljaõppe.

Üldiselt elas Daani läinud aastal läbi ägeda võitluse väevähendamise ettepaneku vastu, mille järele kavatseti täiesti ära jätta sunduslik sõjaväeteenistuse kohustus ja alaline sõjavägi likvideerida taheti. Alalise sõjaväe aset pidi täitma 7000 meeline politseivägi ja mõnest üksikust laevast koosnev laevastik politsei teenistuseks. Kas see ettepanek parlamendi poolt vastuvõtmist leiab, on väga küsitav, sest et vastuseis sellele kõvasti suureneb.

Hollandi.

Rahuaegse üldise väeteenistuse kohustuse peal tuginev sõjavägi, mis koos seisab 4 diviisist, ei ole läinud aasta jooksul tähtsamaid muudatusi läbi elanud. Ettepaneku otsustamine laevastiku suurendamise kohta Ida-India vetes lükati rahapuuduse tõttu kuni käesoleva aastani edasi.

Väevähendamise mõte mängib ka Hollandis suurt osa. Kuid lõpuliikke ettepanekuid pole seni veel tehtud. Kuna väevähendamise idee esivõitleja — vabameelne demokraatlik erakond, viimasel ajal oletama hakkas, et Genfi protokolliga hoopis teine olukord tekkinud olla, siis on väevähendamise probleemi lahendamine Hollandis esialgul edasi lükatud.

Läinud aasta sügisel peeti ära vähemaulatuslised sõjaväe manöövrid.

Asumaade sõjaväele (46.000 meest) Indias, Surinamis ja Kärassaos anti läinud aasta jooksul välja parem sõjavarustus.

Helveetsia.

Vaatamata Rahvasteliidu ja väevähendamispüete peale, otsustas Helveetsia sõjaväe ümberkorraldamist jätkata.

Uue sõjaväe organisatsiooni ettepanekul kuulutas Liidu Nõukogu riigikaitse Helveetsia rahvuslikuks, kui ka rahvusvaheliseks kohuseks. Pärast sõda rahapuuduse tõttu ära muudetud üldine väeteenistuse kohustus kavatsetakse uuesti täielikult maksma panna. Väeosade tehnilist varustust, kõige pealt mägestiku sõjaks, kavatsetakse kõikide relvliikide alal täiendada.

Iseäranis suurt rõhku pannakse lennuväe ülesehitamise peale. Helveetsia miilitsaväe eeskujulikust sõjalisest väljaõppest andsid hiilgava tõenduse möödunud aasta sügismanöövrid, esimesed suuremad sõjalised harjutused 1918 a. saadik. Nõudmised, mis seal ühesseati nii juhtimise kui täitmise alal, olid äärmiselt kõrged. Kuid vaatamata lühikese ettevalmistuse kestvuse peale said nad osavõtjate poolt eeskujulikult täidetud.

Austria.

Sõjavägi n. n. Liiduvägi, on rajatud üldise väeteenistuse kohustuse süsteemi peale. Teenistus kestab: sõduritel ja allohvitseridel 12 aastat, millest 6 a. tegelikku teenistust, ning 6 a. pikaajalist puhkust; ohvitseridel 20 aastat.

Sõjavägi komplekteeritakse territoriaal süsteemi järele. Enne teenistustaja lõppu vabastatavate arv ei tohi tõusta üle 5% üldisest arvust.

Sõjaministerium on kõrgemaks sõjaväe valitsemise ja juhtimise asutuseks.

Liidu väeosad koosnevad 6 segabrigaadist. Brigaad koosneb staabist, 2 jalgväe rügemendist, 1 jalgratta pataljorist, 1 eskadronist, 1 suurtükiväe grupist ning 1 tehnilisest pataljorist. Brigaadi staabi juurde kuuluvad: 1 side kompani, 1 autokompani, 1 voorirühm ning 1 mehaanika töökoda.

Sõjajõud koosnevad 1500 ohvitserist, 2000 allohvitserist ja 26.500 sõdurist. —1.

Kindralstaabi raamatukogu.

Raamatute nimestik.

113.7	Pitka, J. Minu mälestused suure ilmasõja algusest Eesti vabadussõja lõpuni 237 lhk. 1921.	113.11	Tamman, A. Eesti iseseisvuse teel. I: Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. 173 lhk. 1923.
113.1	Poopuu. Sõda landeswehriga. 67 lhk. 1921.	204.21	Авиновский, Я. Л. Советские военно-учебные заведения за четыре года 1918—1922. 52 стр. Москва, 1922.
113.10	Viru väerind vabadussõjas. I. 154 lhk. Tartu, 1923.		

- 208.21 Автомобильное дело. Сборн. статей Г. В. И. У. 73 стр. Москва, 1923.
- 202.93 Анжелар. Советы для подготовки пехотных частей к бою в маневренной и позиционной войне. Пер. с франц. 106 стр. Москва, 1923.
- 210.76 Артиллерийская газовая стрельба. Выдержка из австрийского наставл. для боя. Пер. Дзержковича. 19 стр. Москва, (1923).
- Ф.202.10 Армия и революция. 1923, 1924 г. г.
- 213.168 Архив гажданской войны. Вып. 1—174 стр. — В. II—173 стр. Берлин.
- 222.2 Архив русской революции. Кн. I—16. Берлин, 1921—1924.
- 222.82 Ашенбрэннер, М. Ю. Военная организация народной воли и другие воспоминания 1860—1904 г. 200 стр. Москва. 1924.

Üleriikliste kaitseväe spordivõistluste kava 1925 a.

17. augustil.

E. S. S. Kalevi väljal, kell 10.

- 1) 100 mtr. jooks (eelvõistlus A kl.).
- 2) 100 mtr. jooks (eelvõistlus B kl.).
- 3) Kuulitõuge tugevama käega (eelvõistlus A kl.).
- 4) Kõrgushüpe hoota (eelvõistlus).
- 5) 200 mtr. jooks (lõpp).
- 6) Kuulitõuge tugevama käega (eelvõistl. B kl.).

Kell 16.

- 1) 100 mtr. vahejooks A kl.
- 2) 100 mtr. vahejooks B kl.
- 3) Kuulitõuge tugevama käega (lõpp A kl.).
- 4) Kõrgushüpe hoota (lõpp).
- 5) Kaugushüpe hooga (eelvõistl. B kl.).
- 6) 400 mtr. jooks (eelvõistlus).

18. augustil.

Tondil, kell 8.

- 1) Laskmine 200 mtr. pealt sv. 7-me võistl.
- 2) „ 300 mtr. pealt, meesk. 4-ja võistl.

E. S. S. Kalevi ujumisebasseinis, kell 10.

- 1) Ujumine sv. 7-me võistl. ja meesk. 4-ja võistl.
- 2) 10 klm. rännak meeskonna 4-ja võistl.
- 3) 50 mtr. ujumine (eelvõistl.).
- 4) 1000 mtr. ujumine.
- 5) 100 mtr. ujumine (eelvõistlus).

Kalevi väljal, kell 16.

- 1) 400 mtr. jooks (lõpp).
- 2) Kaugushüpe hooga (lõpp B kl.).
- 3) Kuulitõuge tugevama käega (lõpp B kl.).
- 4) Kõrgushüpe hooga (eelvõistlus).
- 5) 1500 mtr. jooks (B kl.).
- 6) 5000 mtr. jooks (A kl.).

19. augustil.

E. S. S. Kalevi väljal, kell 10.

- 1) 60 mtr. jooks rakmetes.
- 2) 110 mtr. tõkke jooks.
- 3) Kuulitõuge mõlemi käega (eelvõistlus).
- 4) Kaugushüpe hooga rakmetes sv. 7-me võistl.
- 5) 1000 mtr. jooks.
- 6) Kaugushüpe hoota.
- 7) Granaadi viske mõlemi käega; sv. 7-me võistl. ja meesk. 4-ja võistl.

Kell 16.

- 1) Kuulitõuge mõlemi käega (lõpp).
- 2) 800 mtr. jooks.
- 3) Kõrgushüpe hooga (lõpp).
- 4) Granaadi viske (lõpp).
- 5) Kaugushüpe hooga (A kl. lõpp).

- 6) Raskusheide 12,5 kg. (lõpp).

- 7) 5000 mtr. jooks (B kl. lõpp).

20. augustil.

E. S. S. Kalevi ujumisebasseinis, kell 10.

- 1) 50 mtr. ujumine (lõpp)
- 2) 100 „ „ „
- 3) 500 „ „ „
- 4) 50 „ „ rakmetes (lõpp).

E. S. S. Kalevi väljal, kell 10.

- 1) Ketas mõlemi käega — eelvõistlus ja lõpp.
- 2) Kolmikhüpe hoota — „ „ „
- 3) 200 mtr. jooks rakmes liivakotiga sv. 7-võistl.
- 4) Odaviske tugevama käega (eelvõistlus).

Kell 16.

- 1) Teivashüpe (lõpp).
- 2) 1500 mtr. jooks (A kl. lõpp).
- 3) Kolmikhüpe hooga (eelvõistlus ja lõpp).
- 4) Oda tugevama käega (lõpp).
- 5) 10.000 mtr. jooks (lõpp).
- 6) Teatejooks 800+400+200+200.

21. augustil.

E. S. S. Kalevi väljal, kell 10.

- 1) Odaviske mõlemi käega (eelvõistl. ja lõpp; ka 5-e võistlejaile).
- 2) Kaugushüpe hooga 5-e võistlejaile.
- 3) 3 klm. rakmes jooks sv. 7-me võistl.
- 4) 200 mtr. jooks 5-e võistl.
- 5) Ketas tugevama käega (eelvõistl.).

Kell 16.

- 1) 100 mtr. jooks (A kl. lõpp).
- 2) 100 mtr. jooks (B kl. lõpp).
- 3) Ketas tugevama käega (lõpp; ka 5-e võistlusele).
- 4) Teatejooks 5×400 mtr.
- 5) 1500 mtr. 5-e võistlejaile.

Vehklemine täakidel ja espadroonidel 20. ja 21. augustil kell 10 E. S. S. „Kalevi“ võimlemise saalis, Gonsiori t. 4.

Muru tönis

S. Ühendatud Õpeasutuste platsil Tondil.

18. augustil, kell 10 — üksikvõistlused.

19. augustil, kell 10 — paarismängu võistlused.

Jalgpalli võistlused

V. S. „Spordi“ väljal, alates 17. augustist, kell 10.

G. Maser,

kol.-leitnant,

Tallinna garnisoni spordikomisjoni esimees.

Treumund,

meriväe noorem-leitnant,
sekretäri eest.

Kroonika.

— Oma Pariisis viibimise ajal andis välisminister K. R. Pusta üle vabadusristid peaminister Painlevé'le, endisele presidendile Millerand'ile, marshall Pétain'ile ja teistele.

— Kindrastaabi ülem kindral Tõrvand sõitis Poola jalg- ning ratsaväe manöövritele. Kaasa sõitsid veel ratsaväe inspektor, kolonel Buxhoevden ja major Mollin. Manöövrid peetakse kahes järgus 10—20. augustini Ratsivillo-Brodõ ning Toruni piirkondades. Kutsed manöövritele on peale Eesti saanud ka teised Balti riigid ja Prantsusmaa.

— Välisminister K. R. Pusta jõudis oma väljamaa teekonnalt tagasi.

— Eesti saadik Londonis Dr. O. Kallas viibib praegu suvepuhkusel Hiiumaal.

— Enamlaste veretöö ohvrina 1919 a. algul Tartus langenud piiskop Platon'ile kavatsetakse ta hauale mälestusmärk püstitada. Mälestussamba kavandi valmistas kunstnik Adamson.

— Vab. Valitsus kiitis heaks ja otsustas Riigikogule ratifitseerimiseks esitada Eesti Londoni saadiku ja Briti valitsuse esitaja poolt 24. juulil Londonis allakirjutatud kokkuleppe Britilt vabadussõja ajal saadud varustuse võla asjus.

— 1. augustil vahetati Washingtonis Eesti ja Ameerika vahel sõlmitud kaubalepingu ratifitseerimise dokumendid.

— Eestis viibis ringreisil (Tartu-Peipsi-Narva-Tallinn) Ungari ekskursioon — 2 Budapesti ülikooli professori, mõned adjunktid ja üliõpilased ja kolm kunstnikku. Viimased esinesid ka Ungari helitööde kontserdiga Haapsalu kursaalil. Ungarlastele sai igalpool soe vastuvõtmine osaks.

— Rapla-Virtsu raudtee sihiajamise tööd on praegu käsil ja lõpetatakse mõne nädala jooksul.

— Tuntud helilooja ja koorijuhht Konstantin Türrpuu pühitses 1. aug. oma 60 aastast sünnipäeva.

— Siseministri määrusega suleti Vene monarhistide häälekandja „Revelskoe Vremja“, mis hiljuti Tallinnas (välisel toetusel) ilmuma hakkas ja Eesti vastalist vaimu väljendas.

— Ungari haridusministeerium võimaldab ühele Eesti konservatooriumi paremale õpilasele prii õpimise võimaluse Ungari riiklikus konservatooriumis.

Samuti tegid Ungari kunstnikud ettepaneku saata üht Eesti kunstnikku nende kodusse, kus oleks tasuta töötamisevõimalus, korter ja ülespidamine.

— On asutud ametnikkude reservi määruste väljatöötamisele. Ametnikkude reserv on ettenähtud riigiteenistuse seaduses. Selle ellukutumisega paraneks tuntuvalt töötava olevate riigiteenijate seisukord.

— Et Eesti väljaveoainete väärtust tõsta ja sellega väliturgusid paremini kindlustada, on paljude ainete kohta juba maksma pandud väljaveo kontroll. Nüüd kavatsetakse seda teostada ka lina ja õunte kohta. Linade kohta oli kontroll juba seninigi maksev, kuid ei suutnud mitmesugustel põhjustel täiel määral täita oma ülesannet. Uue korralduse juures kuulub nende mõlemate ainete väljaveo kontrolli teostamine põllutööministeeriumile.

— Hiljuti oksjonil Eesti panga juriskonsuldi Madissoni kätte läinud „Peetri tehased“ omandatakse riigile ja paigutatakse sinna sadamatehased.

— Käesoleva aasta esimesel poolel on Eestis ilmunud üldse 272 raamatut; erinimelisi ajalehti ja ajakirju 153 (2964 nummert). Ajalehtedest on eesti-keelseid — 127, saksa-keelseid 13, venekeelseid — 10, ingliskeelseid — 1, rootsikeelseid — 1, esperantokeelseid — 1. Mitmesuguseid muid perioodilisi väljaandeid on ilmunud 52 ning vähemaid trükitöid (mitte alla 4 lhk.) — 273. Raamatute peailumisekohtadeks on olnud Tallinn ja Tartu.

— Töölised esinesid hiljuti palgakõrgenduse nõudega. Nüüd on vabrikantide ühisus teatanud, et praegune raske tööstusline seisukord ei luba palga kõrgendust läbi viia.

— Möödunud juunikuul oli Eesti väljavedu Venemaale sisseveost 8 korda suurem.

— Poola-Vene piiritüli asjus kirjutati Moskvas kokkuleppele alla.

— Hollandis andsid parlamendi valimised parempoolsetele tuntava enamuse.

— Inglise söetööstliste streigi küsimus lahenes valitsuse vahetegevusel rahulikult. Töötasu normid jäävad kuni kevadeni endiseks. Kaevanduste omanikud aga saavad kahjude katteks riiklist toetust.

— Marokkos on sõjategevus võrdlemisi endisega soigus ja läbirääkimiste ajajärk algamas. O. K.

Küsimused ja kostused.

Küsimus Nr. 76. Kas makstakse praegu veel ½ kuu palk neile, keda ühest diviisist teise ja ka piirivalves ühest jaoskonnast teise jaoskonda üle viiakse?

Vastus: Riigiteenijate ametisõitude tasuseadus (R. T. Nr. 113—1921) üleajateenijate ümberpaigutamist ette ei näe, sest üleajateenijad seisavad teenistuses erimääruse (R. T. Nr. 59/60 — 1920 a.) põhjal, lepingu järele teatud aja peale, ja samuti ei näe see määrus ette üleajateenijate ümberpaigutamist. Praegu on väljatöötamisel üleajateenijate teenistuskäigu seadlus, mis ehk käsitab ka nende ümberpaigutamist ühest väeosast teise. Kuni nimetatud seadluse kinnitamiseni arvame, et juhusel, kui üleajateenija ametasutuse huvides ja korraldusel ümberpaigutatakse, siis, kui ta perekonna inimene ja ümberkolimine teatud kuludega seotud, tuleks temale ümberpaigutamise kulud tasuda ühisel alusel riigiteenijatega, väljaarvatud juhused, kus ümberpaigutamine sünnib ühe ja sama linna, alevi või valla administratiiv piires. Ümberpaigutamise puhul ühe ja sama linna,

alevi või valla administratiiv piires kaetakse kulud ainult siis, kui ümberpaigutatav on sunnitud selle tõttu ameti huvides oma alalist elukohta muutma.

Küsimus Nr. 77. Juhtnõoides maaväe ohvitseride vormikandmise kohta § 19 on öeldud, et au- ja mälestusmärkide asemel võib kanda nende linte: a) palitul: vabadusristide, vabadussõja mälestusmärgi ning püha Georgi risti linte. Kuidas just võib neid linte kanda, kas nõõpaugus nagu vene ajal, või rinnas nagu kuue peal?

Vastus: Vabariigi Valitsuse poolt 27. juulil 1924 a. kinnitatud (Sõmini käsukiri nr. 338 — 1924 a.) vormikandmise juhtnõoides § 14 ütleb, et aumärgid kantakse neist iga ühe kohta maksvate reeglite järele (kuuel, kaelas jne.), siis võib neid ka palitul samades reeglites ettenähtud moel kanda. Kui aga aumärgi kohta käivad reeglid palitul kandmist eraldi ette ei näe, siis tuleb aumärgi samal viisil kanda, kui see kuue juures ette nähtud, sest et juhtnõoides ei ole siin teist juhatust antud

Väljamaa sõjaajakirjandus.

Inglismaa.

The Army Quarterly, juuli 1925. — Toimetuse poolt. — 2. Bertrand Stewarti nimeline auhinna töö 1925, „Inglismaa piiriks on vaenlase rand“, kapten Rupert de la Bere. — 3. Krahv Ypres, marshal Joffe. — 4. Kindral lord Rawlinson of Trent, kindral-major Archibald Montgomery. — 5. Üks Saksa dessant. Baltimore saarte Saare-, Muhu- ja Hiiumaa vallutamine oktoobris 1917, kindral J. E. Edmonds. — 6. Öhu ja maasõja viisid. Lahkuminekud maaväe ja kuningliku õhujõudude arvamistes. — 7. Strateegilise ootamatuse võimalus positsioonsõjas, Major B. C. Dening. — 8. Prantsuse ametlik sõjaajalugu. — 9. Lord Rawlinson'i reisipäevaraamat Põhja-India eelpostidel, juuli-august 1923. — 10. Briti riik sõjas. — 11. Arroyo-dos-Molinos, kindral-major G. Egerton. — 12. Igapäevased kirjad esimesest ja teisest Sikhi sõjast, J. F. Grant. — 13. Tervise ja jõu hoidmine, kindral-major S. A. Shepard. — 14. Territoriaal sõjavägi ja tema mobiliseerimise sõjaks, kapten G. E. Grimsdale. — 15. Mõned isiklikud kogemused Saksamaalt ilmasõja algusel. — 16. Teadete teenistuse juhtumised. — 17. Sõjaajalugu: üks kaitse juhtumine, major A. J. Muirhead. — 18. Manöövrите iseloomust, kapten E. A. Grant. — 19. Väljamaa sõjaasjanduslised raamatud. — 20. Uute sõjaasjandusliste raamatute ja artiklite ülevaade. — 21. Parlamendi teated. — 22. Bertrand Stewarti nimeline auhinna töö 1926 aastaks. Teema ja võistlustingimused. A. K.

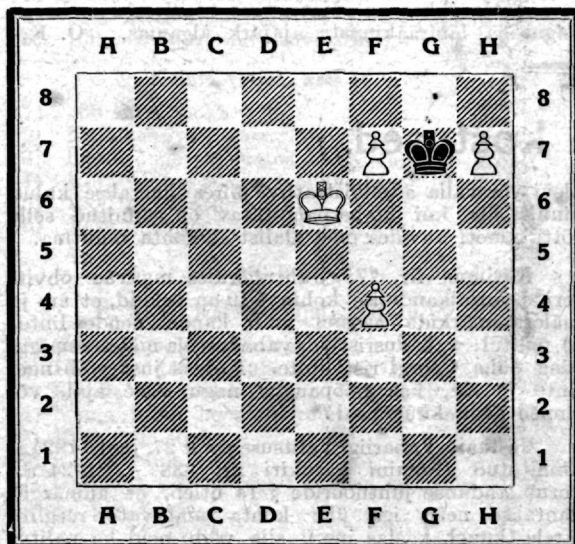
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne № 31.

Kokkuseadnud kuulus probleemi-komponist S. Loyd (New-Yorgis).

Mustad.

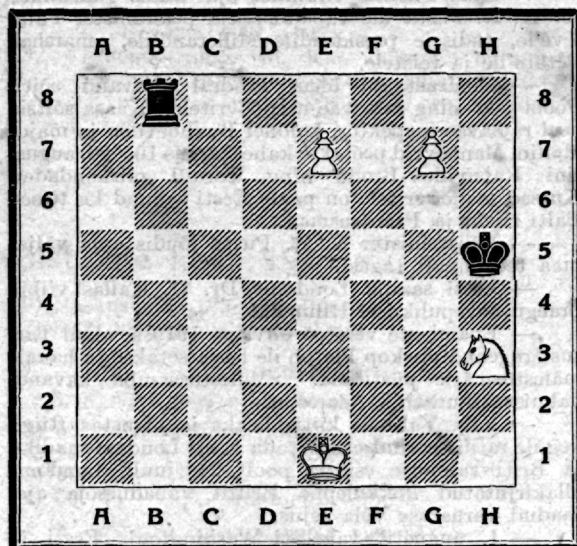
Valged.

Valged: Ke6, Ef4, f7 ja h7.
Mustad: Kg7.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Lõpumäng № 22.

Kokkuseadnud F. Lazard (Pariisis).
Mustad.

Valged.

Valged: Ke1, Rh3, Ee7 ja g7.
Mustad: Kh5, Vb8.
Valged algavad ja võidavad.

Ülaltoodud lõpumängu nr. 22 lahendus:

1. Rh3—f4+, Kh5—h6,
2. Rf4—e6, Vb8—e8,
3. g7—g8 saab Vb8:g8,
lipuks!
4. Re6—f8, Vg8—g5.

Kui valged löövad vankri, siis on mustad suitsus.

5. Rf8—g6! ja valged võidavad.

Ülesande № 23 lahendus.

1. Oc6—e8, Od8 ükskõik kuhu,
2. R annab matt.
1. Oc6—e8, K ükskõik kuhu,
2. O annab matt.

Õiged lahendused saatsid: Raoul Pärnpuu, V. Mikenas, Alfons Pachel.

Ülesande № 25 lahendus.

1. Rf5—h6, Ke5—f6,
2. Rh6—g4 annab matt.
1. (Rf5—h6), Ke5—d6,
2. Oc1—f4 annab matt.
1. (Rf5—h6), ükskõik,
2. Rh6—g4 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: Alfons Pachel, V. Mikenas, Raoul Pärnpuu.

Kirjavastused.

Mitmele „Sõduri“ tellijale,

kes „Sõduri“ talituse poole on pööranud, et neile saaks kätte saamata jäänud „Sõduri“ nr. nr. asemele samad nr. nr. teistkordselt välja saadetud, teatab „Sõduri“ talitus, et tellijatele on kõik senini ilmunud „Sõduri“ nr. nr. ja lisad välja saadetud.

„Sõduri“ talitus.

Vastutav toimetaja E. Limberg.

Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Pagari tän. nr. 1.